

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING

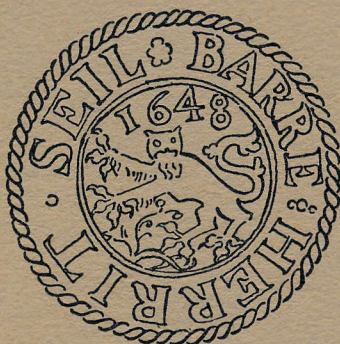
IO.

DET GAMLA DRÄKTSKICKET
I BARA HÄRAD

I

AV

SIGNE FORSBERG

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENINGIS FÖRLAG

Fig. 1. Torgdag i Lund av J. W. Wallander. Sign. 1858.

"Även om domkyrkans torn ej röjde, var bilden hör hemma, ange de välmående figurerna den rika dräktutstyrelsen med präktiga smycken samt kvinnornas huvudklutar, att man befinner sig i Skånes rika bygd. Det tycks dock huvudsakligen vara folk från Bara och Torna, som kommit till Long för att köpslå. Bara-kvinnorna i förgrunden ha påtagit grant brokadliv och att döma av figurens volym, skulle man kunna gissa, att de ståta i något fental kjolar, dessa voro nämligen i viss mån gradmätare för rikedom och välmåga. Och som kjolarna voro av olika längd, kom rikedomens väl till synes".

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING

II.

DET GAMLA DRÄKTSKICKET I BARA HÄRAD

II

AV

SIGNE FORSBERG

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENINGIS FÖRLAG

Officin: Skånska Centraltryckeriet, Lund 1945

Klichéer: Köhlers Klichéanstalt Malmö

F Ö R O R D

Föreliggande arbete vill bidra till en mera ingående kännedom om Bara-dräkten, så som den burits i helg och söcken.

På grund av materialets omfattning har det visat sig nödvändigt uppdelat boken i ännu en tredje del, vilken kommer att behandla MANSDRÄKTEN, DRÄKTSILVRETS RÄTTA ANVÄNDNING m. m.

I övrigt ber jag få hänvisa till Förordet i del I jämte första delens beskrivning av de olika dräktplaggen.

Åkarp i juni 1945.

SIGNE FORSBERG.

Till LÄNGMANSKA KULTURFONDEN frambär Bara härads hembygdsförenings styrelse ett varmt tack för beviljat bidrag ur fonden.

INLEDNING

Genom ett noggrant studium av arkivalier, uppteckningar efter åldringar, avlidna under seklets första decennier, och undersökningar av bevarade dräktplagg, har det möjliggjorts att få en god inblick i forna tiders dräktskick.

För Bara härads vidkommande har framkommit mycket av intresse i sockenstämmo- och bouppteckningsprotokoll från 1664—1868. Därjämte har hämtats uppgifter ur prostvisitationsprotokoll, domböcker, efterlysningar o. s. v.

I en del bouppteckningar äro klädespersedlarna noggrant beskrivna till ovärderlig nytta för dräktforskningen. På de olika klädesplaggen hava antal, material och oftast färgen uppgivits, vilket utgör en utomordentlig vägledning för ingående studium.

Folkdräkterna representerade ett stort kapital, ty de skulle vara så gedigna, att de kunde användas av efterkommande i flera generationer och det var stora olikheter i det dräktceremoniel, som skick och bruk föreskrev för den välsituerade kvinnan såväl i glädje som sorg, i helg och söcken, ja, även årstidens växlingar spelade härvid in.

Vilken bländande syn att se en förmögen brud, iförd många dyrbara silverklenoder, följd av en lysande brudstass, eller den måleriska anblick, som kyrkbacken erbjöd en strålande pingst- eller midsommardag, när de högtidsklädda skarorna gingo upp till socknens vitmenade helgedom, kvinnorna i nystärkta klutar och mannarna med flera dussin nypolerade silverknappar i tröjorna. Även den enkla vardagsdräkten gav stämning åt »stua och sters» och vilken vacker tavla företedda inte arbetet på åker och äng, utfört med välgjorda redskap, prydligt utskurna och vackert bemålade.

Studiet av dräkternas olika plagg, burna under livets alla skiften, är något, som fångar intresset helt isynnerhet hos den, som haft förmånen att besöka de gamla gårdarna och inventera förrådet av såväl hela folkdräkter som enstaka dräktdelar.

I slutet av förra seklet syntes en och annan gång de gamla folkdräkterna i Lund och då voro dess åldriga bärare från en avlägset liggande by, som

t. ex. Everlöv och Bläntarp i Torna eller Vismarlöv i Bara, där man hade svårt bryta den gamla dräkttraditionen. Det har sagts, att Vismarlövarna var mycket efter sin tid, »nårr vi så en gammeldas klädd», sa vi alltid, »di e frå Vismalöv eller nårr di kom te Longa markad i dräkt, fick di alltid skylt fårr å va frå Vismalöv». Hur väl man kände varandra på klädedräktens utseende framgår av följande yttrande: »Lynnbyna va kända fårr å va fina, men inga sto si me Gyddelövana, å en konne gott se vicka, som va därifrå».

De gamle såg med misstro på alla nymodigheter och sockenstämmoprotokollen ge en inblick i socknens uppfattning om dräktens betydelse och huru strängt man höll på det gamla dräktskickets bibehållande. Detta framgår med all tydlighet i slutet av 1700- och början av 1800-talet, då Kongl. Maj:sts kungörelse innehöll inskränkning av yppighetsvaror i allmogens klädedräkt.

I sockenstämmoprotokoll från *Görslov* och *Särslöv* 1793 läses: — — — på frågan, om de vilja antaga ny dräkt, svarades enhälligt av allmogen, »att den helst åstundade få behålla den dräkt, som de av sina förfäder av Arilds tid hava ärvt och behållit helst denna dräkt är snyggt passande efter kroppen och mindre kostsam i det hänseendet, att den består av vallmar och skinn samt tillförer minsta vinst för utländningen, emedan utländska tyger och kramvaror på denna ort till klädedräkt ännu icke är kommen i bruk, då man undantager någon silkesnäsduk eller halvsiden överliv, vilken på få ställen finnes och mycket sparsamt nyttjas».

Burlöv 1793. — — — 2:dra. Att den uråldriga dräkten av vallmar och skinn, som deras förfäder burit, är dem kärast och å vilken de för den skull önska fastställelse.

Hyby 1793. Alla förklara här i församlingen i allmänhet av kvinnokönet, ingen besynnerlig överflödsklädnad brukas, utan består det mesta av vallmar och linne, som de själva tillverka jämte något sartin till de s. k. överliv och förkläde. Av sidentyg bruka somliga något till överliv och band dels till kantning dels till huvudbonad vid högtidliga tillfällen samt silkesnäsdukar. — — — förklarades allmänt, att den skulle anses ovärdig medlem i samhälle och församling, som hädanefter köpte det minsta sidentyg till sin hustru eller döttrar. Häremot förklarades, att den hustru, dotter eller piga, som kan kläda sig snyggast av egen tillverkning, skall anses som den hederligaste i alla samkväm.

Kyrkheddinge och *Esarp* 1793. Bruket av sidentyg här i församlingen ibland allmogen har bestått uti sidenöverliv och några sidentygsband, dem pigorna vid högtidliga tillfällen burit på bart huvud, önskas att Kongl. Maj. förbjuder bruk av siden för att förebygga framtida yppighet såsom fördärvelig både för den enskilda och allmänna vältrevnaden.

Lomma 1817. 2:o. Den klädesblå färgen på kläde bortlägges, då denna färg

är den mest kostsamma och nyttjar var och en helst hemmafärgade kläder; dock den, som har kläder med klädesblå färg, får utslita dem, men skola de till förekommande av underslev stämplas.

Den, som bryter mot denna punkt, böte utom varans förlust fem Riksd. Banco.

3:o. Förskaffar sig ingen hustru eller piga inom denna församling hädanefter silver-maljor, silverknappar i sina tröjor eller kedjor eller andra husrudana som helst varande prydnader av silver, dock vare det dem, som redan äga sådana av silver gjorda prydnader, att då de från föräldrar gå till barnen i arv även av dessa få nyttjas.

Tottarp 1817. 5:o. Alla utländska sidentyger, sammet, sockerduk, spetsar, blonder, silkeskläden samt silverknappar, silverspännen och maljorna i kläderna bortlägges helt och hållet, dock med villkor, av vad här redan äges, får förbrukas.

Kyrkoby och *Särslöv* 1817. 3:o. Komma kvinnokönets s. k. klutar, vilka hitintills merendels varit av utländsk kammar och sockerduk, hädanefter att bestå av lärft, tillverkad av egna händer eller av inländsk vävnad. Vid högtidligare tillfällen kunna väl klutar av bomullslärft få nyttjas, men då måste de vara på ovan nämnda sätt tillverkade och alldeles icke av utlänningar köpta.

4:o. Varda alla halskläden av silke och vad utländsk tillverkning som helst icke mer synliga, sedan de redan förskaffade av sådant slag blivit förnötte och inga andra halskläden för någotdera könen sedan mera nyttjade än de, som bära stämpel av egen eller inländsk vävnad. Med kvinnokönets förkläden förhåller det sig lika, som sagt är om halskläden.

Lynghy 1817. 3:o. De, som höra till Bondeståndet, böra anse för en ära att icke bära andra kläder än dem, de själva kunna tillverka. Den blåa och gröna färgen, som bland dem i senare åren blivit en olycklig mode, skall småningom såsom onyttig och kostsam avläggas, såvida ej samma färger av inländska och mindre kostsamma färgstoffer kunna åstadkommas. Den, som hädanefter låter förfärdiga nya kläder av blått eller grönt tyg, färgat av stadsfärgare, vare förfallen till böter av 1 Rdr. 16 sk. B:co; och skall den skräddare, som sådana kläder förfärdigar tillsammans böter förfallen varda, om han ej genast inför kyrkorådet eller närmast boende tillsyningsman upptäcker dens namn, som låtit sådana kläder förfärdiga.

4:o. mot ovanstående förslag hade dock allmogen ett par invändningar och det antogs med undantag likväl av 3:o rörande blåa och gröna färger, vars avläggande församlingens ledamöter väl ansågs för både nyttig och nödvändig, men trodde sig ej för närvarande kunna ingå denna förbindelse av fruktan, att en dylik överenskommelse skulle förorsaka svårighet för dem att

erhålla tjänare, om dessa färger avlades inom denna, men bibehölls inom andra. Skulle däremot angränsande socknar besluta att avlägga dessa färger, yttrade sig denna sockens samtliga ledamöter med nöje vilja följa dess exempel.

En annan uppgift berörande olika klädespersedlar har hämtats ur Bara Härads Dombok 1661:

»Anne Pedersdaater som nest forleden dend 6 Decembr. for sine begangne tiuffwerij er tilldömbt att straffes till kaget miste örat och forviisses landet — — — bekiender hun nu att hun gjort inbrott i Hessleberg och stulit bl. a.

2 förgylte sölffscheer

1 » Ring

1 klede kaabe

1 grön filtes skiört med snörliff wid och 6 par sölff maller derudi

1 lerit handklede

1 thörklede

1 pudewahr

3 gamla leretz skiorter

1 hör leretz serk med opled

1 par skoe

1 par strömper

1 ny wadmelströije

1 gl wadmels skiört

1 kabusse

1 gl kledeströje

1 rödblessat häst som hon red paa fra Hessleberg — — — Hon bekiände vidare att av de pengar hon stall — — — att hun haffver leffueret till Bent pederssen skredder boendes i Lund, som hun flijede hannom till nogle kleder hand schulle giøre for hender — — — 3 allen grofft lerid à 12 sk. 2 allen dwelick à 1 dr. 5 1/2 allen florentin baand à 3 sk. grönt och sort Sysilcke for 14 sk. sytraad for 8 sk. 2 dössin sorte knapr for 14 sk. — — — Anne pedersdaatter dömdes att lide paa sit liff, miste sit hoffuit och döe for et sverd, och hendes krop udj christen jord at begraffuis.»

B A R N D R Ä K T E N

Småbarnskläder.

B arndräkten under olika åldrar skiljer sig betydligt från våra dagars, samtidigt som varjehanda försiktighetsmått icke underläts vid barnets påklädning.

Lindebarnets klädsel bestod av »skjorta, tröja, blöja, svev å list udanom». En given regel, som fordomdags noga följdes, var, att barnets första klädnad skulle förfärdigas av gammalt slitet linne, vilket i sin tur brändes, när det togs av. En meddelare från Häckeberga, f. 1853, förklarar orsaken härtill sålunda: »Om man klär en glytt i nyt, bler di faselia te å slida, nä, gammalt ska de va, om man än ska behöva låna».

Innan kläderna togs på, fördes de ett par gånger över elden. Barntvätt fick icke hängas till tork under bar himmel, innan barnet var kristnat. Hade detta av oförstånd likväl skett, ristes plaggen först över glöderna i spisen. På det nyfödda barnet borde alltid högra handen och armen först trädas i skjortan, annars blev det kajhant.

Skjortan, som barnet ifördes, oavsett om det var pojke eller flicka, syddes med långa ärmar, försedda med spjäll och tätt sittande småveck på överarmen samt upprättstående krage, vilken tillknöts vid bröstsprundet eller i ryggen. Fig. 1 a och b.

Tröjan bestod mestadels av kulört, blomstrad sits med hellång ärm, var fodrad och sammanhölls med band, vilka knötos vid halsen och på bröstet. Fig. 2 visar en blommig sitströja, knäppt i ryggen med hakar och hyskor, och vars långa ärmar vid handleden äro försedda med ett litet vackert rysch. Krage saknas.

»Man svevte i ble å list». Vid svepningen lades armarna i kors över bröstet, detta troddes medverka till bl. a. att barnet skulle få starka armar. Lindningen skedde från armarna och nedåt, på så sätt att benen lindades raka, i annat fall blev barnet hjulbent. »Somma, som ente fårrsto bättår, bårja å sveva ve benen, men de va ente rätt, fårr då stanna barned i växten.

Fig. 1 a. Skjorta för mindre barn. Detalj av bröstsprund med bomärke 1862. Axelstycke och krage fastsydda med noppor.

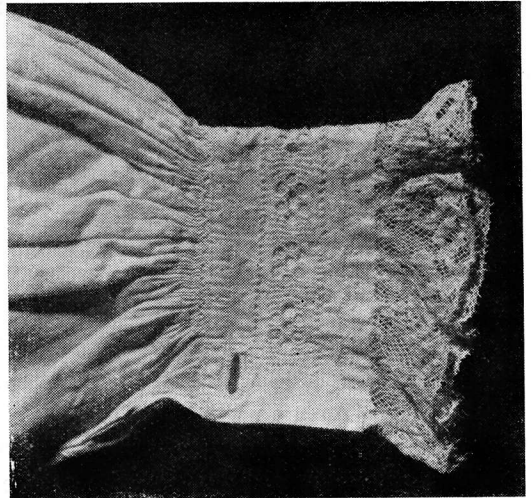

Fig. 1 b. Detalj av ärmlinning, vars rynkor äro tillsydda med taggbård. Bred hälsöm jämte plattsömsbroderi.

Nårr glytten ble litta gammal, sveptes den bara åppeve.» Om möjligt sveptes barnet så, att linnan korsades på bröstet.

Till list användes kvinnopälsens röda yttertyg av vadmal, denna fodrades med »läred» och kantades. Linda kunde också göras av någon grön eller blå gammal kjolvåd eller av hemvävd ofärgad filt, kantad med remsor av tryckt bomullstyg. I senare tid användes grått verken, randat och kantat med kulörta ylle kantband och hade en bredd av omkr. 6 cm.

En gammal sed var, att barnet, ända tills det fått tänder, skulle bära kläder gjorda av »gammalt», eljest blev det en slitvarg.

Vid skötseln av spädbarn berättas från Genarp: »En kvinga la glytten så lant nårr i vaggan, fårr de ente skolle se solen, fårr så länge di ente hade sitt den, ble di ente arga å de hålt di po me te barned va 6 månader». Kom

Fig. 2. Barntöja från L:a Uppåkra.

någon främmande in i stugan, där det fanns ett nyfött barn, skulle denne helt oförmodat »smussla en peng i svepet».

Senare kläddes den lille i klocka, »som sydes liasom en ongerkjol me liv i». En annan meddelare säger: »Glytten fick kjortel me sele i». Detta var alltså en ärmlös kjol, knäppt i ryggen.

En persedel, som även hörde till barnens utrustning, var fallehatten, vilken skyddade småttingarna från slag i huvudet. »Den fick glyttana, nårr di bårja å gå. De va liasom mössor, men så va darr en bre, stoppad rull i nacken och pannan.»

När barnen uppnått en ålder av omkr. 3—4 år, kläddes de i slom, en slags kolt, vilken de bibehöllo ett par år framåt. Slommen syddes av blå eller grön vadmal och bars av såväl pojkar som flickor. Den knäpptes vanligen i ryggen eller på axeln och pryddes med kulörta band. Fig. 3. Det omtalas, att »darr va di kvingor, som konne ha änna te 3 slommapåga på en gång». En äldre man från Uppåkra, f. 1849, yttrade: »Pågana gick i slomm te di va 6 år, di skulle kunna knäppa böjsorna, ingan di fick rock».

Byxor begagnades aldrig varken av småflickor eller vuxna. När slommen avlades, kläddes barnen i likhet med de vuxna, vilket gav dem ett lillegammalt utseende. Fig. 4. Såväl byxor som kjortlar syddes av de äldres avlagda kläder. En kvinna, som 1850 bevistade ett husförhör berättade: »Ja va 6 år, nårr ja va po husförhör och klädd i ett stort blåt tårkle mä silkeränner i den ena jörnan å bonged i nacken liasom di gamle kvingorna. Tårkled snodes frisst ve örnen. Så hade ja blå spedetröja me 2 spänne, en vallmalskjol, som räjte änna nårr te skona, 3 maljör ve vär sia i åverlived å ett blåt fårkle, som no ihopp i ryggen.» Barnen var t.o.m. iförda skinnklocka, vilket framgår av följande, där sagesmannen var f. 1840. »Nårr ja va liden, hade ja en blå päls åu vallmal, som knäpptes po den ene äjselen. Darr va kort åueliv i den.»

Barnens strumpor, av såväl ylle som bomull, syntes ofta mönsterstickade.

Fig. 3. Barnmorska från Alberta med
"slommatös" i knäet.

Fig. 4. Barndräkt från Vinninge.

Ett par dyl. avsedda för en femåring hade stickats av vitt bomullsgarn med röda taggränder. På ett par var halva strumpan enfärgad, härefter vidtog röda taggbårder, vilka gingo ända fram till tåspetsarna.

Fotbeklädnaden utgjordes av de nättaste små träskor, en och annan hade också lärsko.

Omkr. 1860—70-talet eller vid den tid, den gamla folkdräkten avlades och bars i förenklat skick, övergick även barnens klädsel till ett lättare material och syddes av hemvävt verken eller liknande, men fortfarande med fotsid kjol. Många fotografier från denna tid utvisar barnens klädmöda, vilka till följd av de långa kjolarna sågo betydligt äldre ut.

Dopdräkten.

Denna utgjordes av »kristnaposse» och »kristnahua» i mer eller mindre dyrbart utförande, beroende på gudmoderns förmögenhetsnivå, ty det var hon, som bestod »kristnatöjed». Vid utsmyckningen av dopdräkten har ålderdomliga ornament levat kvar såsom kors, stjärnor och timglas.

Enär dopet i regel försiggick i kyrkan, var det för att skydda barnet mot förkylning, som det stoppades ned i doppåsen.

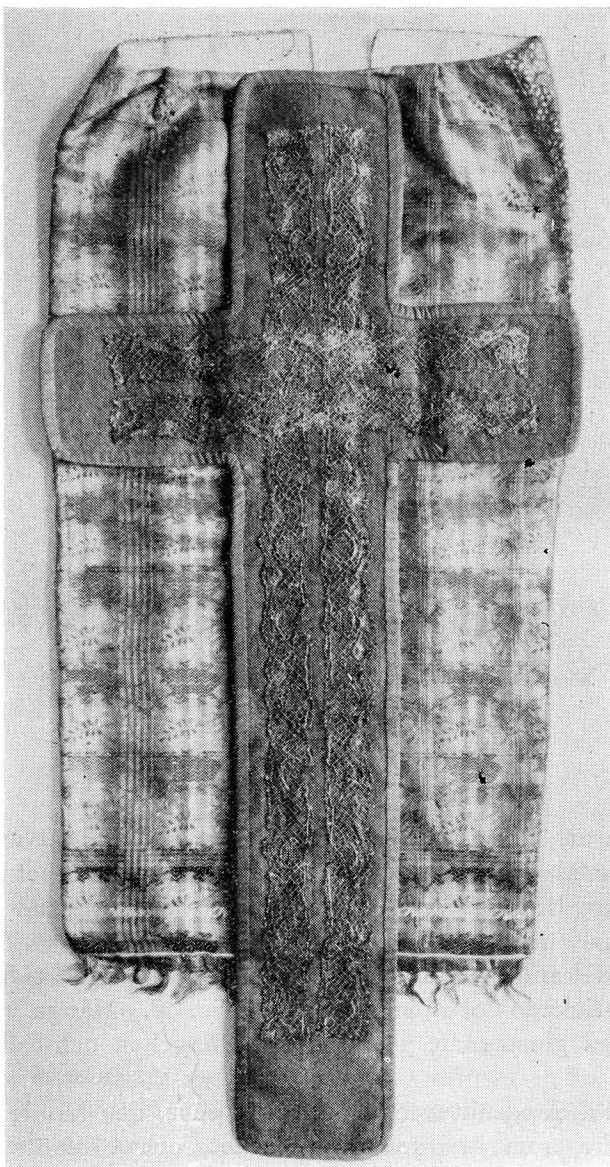

Fig. 5. "Kristnåse" från Tottarp.

En praktfull kristnåse från Tottarp påminner om en mässhakeskrud i miniatyr. Fig. 5. Själva påsen är förfärdigad av blommigt siden i rosa och grönt, där den nedre kanten försetts med silkefrans. Ett löst kors fästes på

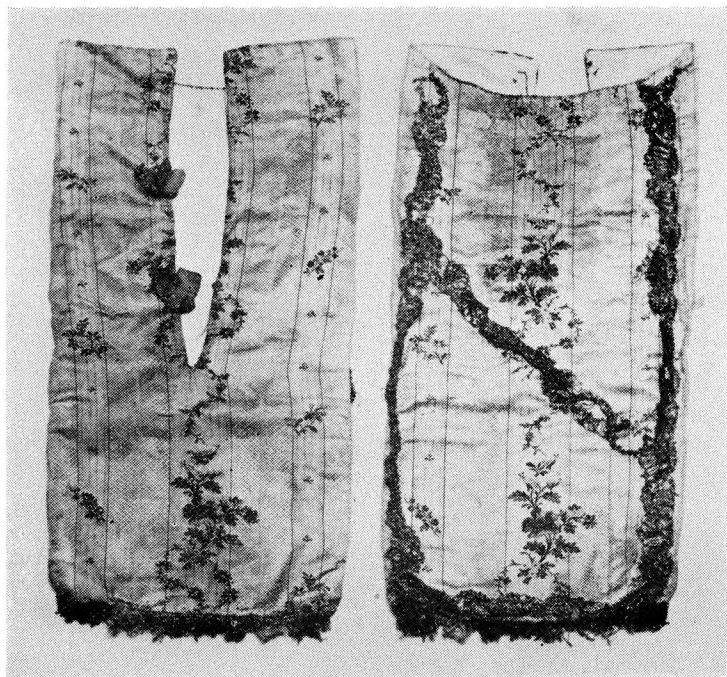

Fig. 6. "Kristnaposse" från L:a Uppåkra.

framsidan. Detta utgöres av scharlakansröd vadmal, kantat med gröna silkeband och prytt med dubbla rader guldspetsar. Såväl korset som påsen äro födrade med grov linneväv och påsen försedd med sprund i ryggen. Storlek 50 × 28 cm.

Kristnapåsarna kunde även vara utförda av blommigt siden, röd vadmal etc., rikt guldstickade och befransade. Fig. 6. Många voro t.o.m. besatta med brokiga glasstenar, påsydda dräktsmycken och kulörta bandrosor av olika form.

Det var ej alltid dopdräkten hade form av påse, den kunde endast utgöras av ett framstycke, som breddes över barnet, och tillknöts med band om halsen och på ryggen, närmast liknande en stor barnservet, översållad med guldspetsar, bandöglor, kokarder och rosetter i olika färger. Ornamenteringen dolde hela bottenytan.

En annan modell påminner om ett förkläde, vilket sveptes om barnet. Fig. 7. Materialet består av tryckt bomullstyg på sandfärgad botten med svarta blomhängen och rödbruna blad. På mittpartiet är infällt scharlakansröd vad-

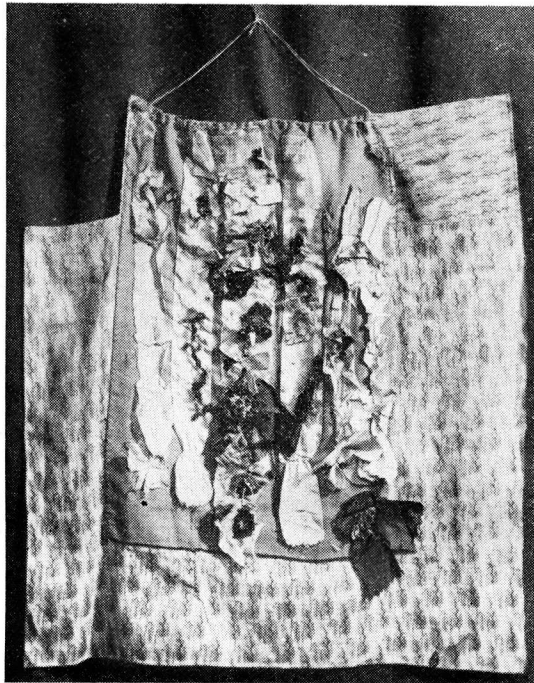

Fig. 7. Dopdräkt av säreget slag.

mal med rik dekor av div. prydnadsföremål. Vadmalen är randad med rosa-färgade, släta eller veckade sidenband och på dessa äro fästade olikformade bandrosor i kulörta färger samt däremellan vita Andreaskors. Dessutom består utsmyckningen av guldspetsar, spiralvriden metalltråd och mindre infattade glasstenar. En ålderdomlig utsmyckning pryder mittbandet. På en säkerhetsnål av mässing äro upphängda tvenne infattade »ravknappar» och emellan dessa hänger en djurtand, vars övre silverkant består av fint utarbetade taggar. Därjämte synes uppe i vänstra hörnet en fastsydd, tunnsliten silverring. Fig. 8. Dessa föremål ditsatta för att bringa lycka åt den lille och utgöra skydd mot mörkrets onda makter. Dopdräkten är tillrynkad i halsen medelst ett par grova läredstrådar. Storlek 65×70 cm.

Till sist brukade man förhöja prakten genom att omvira flera fot långa kättingar, vilka borde vara ärvt silver, detta troddes utgöra ett gott omen för barnets framtid. Ju mer dopklädseln »gliste», ju större lycka skulle det medföra sin bärare, påstod de gamle. Endast de mera välsituerade kunde bestå ovan beskrivna dopdräkter. I motsatt fall fick man vid dopet nöja sig

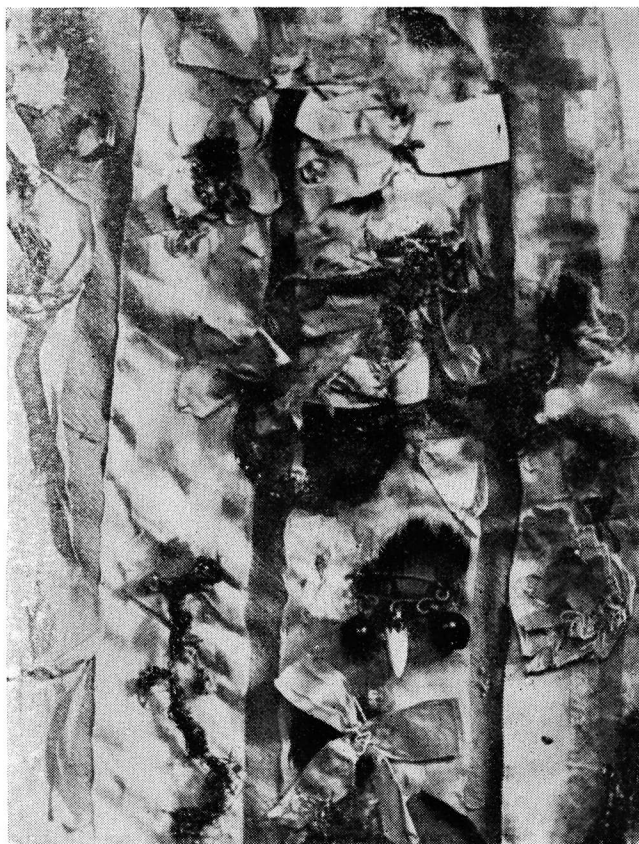

Fig. 8. Detalj av dopdräkt, prydd med silverring, ravknapp och djurtänder.

med att svepa »en silkedug över listen». »Schal fick mor åu far i fästemansgåva, å alla åta glyttana döptes i den» (Genarp).

Från Häckebergatrakten meddelas: »Att di, som inte hade non kristnaposse, vippa nåd vitt om glytten, liasom en panntofflestöd, de skulle liaväl va grannt å så mössa me rosor po». När alla försiktighetsmått vidtagits, satte modern till sist 2 synålar i kors på »gomórahuan» och lade stål i »sänjajörnan» eller vaggan.

En meddelare från Burlöv, f. 1844, har omtalat: »När glytten fått dopstassen på sig, skulle modern själv anförtro den till gudmodern och fick på inga villkor lämna den ifrån sig icke ens vid uppstigandet i eller vid nedstigandet ur åkdonet». När gudmodern efter hemkomsten från dopakten över-

Fig. 9. Specieriksdaler, som legat i svepet under dopakten.

Fig. 10. "Kristnahua" av brokad. Dopmössa av siden. "Brokadhua" för större barn.

räckte barnet till den väntande modern, yttrades: »Du gav mig en hedning, men jag lämnar dig en kristen».

Sedan barnet var färdigklätt, stoppades en blank specieriksdaler i svepet, fig. 9, ett ofelbart medel att bringa lycka åt detsamma.

Dopmössans material var varierande och helst borde den »harmoniera» med kristnapåsen. De förnämsta kristnahuorna voro förfärdigade av siden-brokad, besatt med guld- och silvergaloner eller dyl. spetsar. Dessa brokad-mössor gingo i arv i flera generationer och ha sorgfälligt bevarats in i vår tid. Vidare funnos mössor av siden och silkeband med ornering av guld- och silvertråd, rask i röd färg, prydd med pärl- eller paljettbroderi, tyll, mönstrad lenong och tryckt, mönstrat bomullstyg. Mössan var tillskuren i tre stycken och kantad samt försedd med en mer eller mindre markerad spetsig tagg, som gick ned mitt i pannan. Utstofferingen var rik, förutom guldspets etc. fanns veckade tyllrysch och silkeband i konstmässigt lagda veck samt mångfärgade sidenbandsrosetter med pärl- eller metallprydnader. Fig. 10. »Gomórahuan» var stundom fodrad med tätt sittande rosetter och bandöglor, som skulle vara mjukt och behagligt och på samma gång värmande för det lilla huvudet. Brokadmössorna hade däremot alltid strävt lärftsfoder, varför det borde vara en tunnare mössa närmast huvudet. Mössorna tillknötos med hakband.

Det lades ned stor möda på monteringen, »silkebånen sad som di gran-naste pingesliljor». Garneringen var olika för »påga- å tösa-huor». De sist-nämnda hade tre »rosor», en vid varje sida och en överst på huvudet. För de fattigas vidkommande »län-te di huor si imellom» eller också syddes en sådan av tryckt sits, prydd med ullgarnsrysch och ett veckat sidenband.

Brokadmössor användes icke endast som kristnahuor. Av de många olika storlekarna framgår, att dessa brukats av ganska stora barn, ja, t. o. m. av »slommapåga».

Konfirmationsdräkten.

»Stå po tjärkegolled» var en allmän benämning för nattvardsbarnens kon-firmation. Den äldsta konfirmationsdräkten, traditionen omtalar, bestod av svart eller mycket mörkblå vadmalskjortel med svart eller mörkt åueliv och spedetröja samt vitt förkläde. Håret var omvirat med svarta silkeband, vars långa ändar hängde ett gott stycke nedåt ryggen. Runt huvudet låg en svart »borda» av roserad sammet. Såväl bandens antal som dess dyrbarhet be-rodde på råd och lägenhet. Härjämte brukades av de förmögnare socken-barnen en bandkantad udantröja eller bordatröja av svart kläde. Det hände ofta, att fattigmansbarn vid konfirmationstillfället fingo låna kläder av nå-gon mera välsituerad.

I mitten på 1800-talet började man använda svarta schalar som ytterplagg vid konfirmationshögtiden. De voro vackert mönstrade, lades i trekant och knöts i ryggen. Likaledes kom svarta silkeschaletter med frans i bruk vid samma tid jämte stora vita näsdukar med »synad».

Vi låta nu sagesmännen själva ta till orda vid beskrivning av konfirma-tionsdräkten på olika platser i häradet.

»När jag stod på körkegolvet hade jag svart kjortel med sidenband, svart spedetröja, kulört silketårkle om halsen och var barhuad. Man hade alltid en släkting, som stod vid körkedörren och tog emot chalett och chal.» Nevitshög 1850.

»Till konfirmationen fick jag blå femskaftskjol och då jag gick till natt-varden svart kjol och svart chalett, som vi hängde i bänken, när vi gick fram till nattvardsbordet.» Sunnanå 1855.

»Vid konfirmationen hade jag svart vadmalskjortel, spedetröja och mors svarta silkeförkläde. Det var ju rent för långt och virades därför upp i lin-ningen, så längden blev lagom. Härtill användes svart silkeschalett, knu-ten under hakan.» Genarp 1865.

»Nårr vi konfirmerades, va ja den inda, som hade träsko. Mor va så fatti, så hon konne ente guda ud sina glytta. Ja hade svårt, himmavövd tröja å

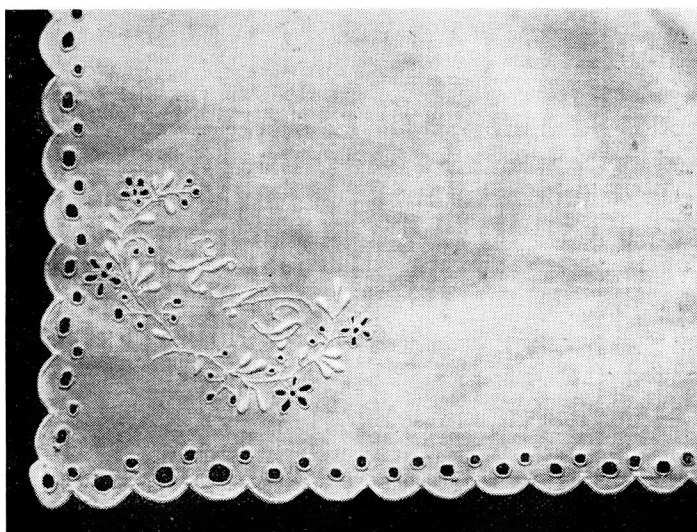

Fig. 11. Broderad konfirmationsnäsduk från L:a Uppåkra.

kjol å vitt fårkle å la i håred, som hängde lant nårrad ryddjen, så di flö omkring. Vi va nock fina po di tidorna me.»

»Jag var klädd i svart verkensklädning och tröja med borda på ärmarna, svart sidenförkläde och svart sidenschal, buren i trekant och bunden i ryggen. En liten vit broderad krage om halsen, som fästes med en gul brosch. På huvudet svart silkeschalett och i handen spetsnäsduk.» Burlöv 1866.

»På min konfirmation var jag svartklädd. Livet sytt som kofta och knäppt framtill med en rad tättsittande knappar samt hade kofteskört med krus på, svart fransad silkeschalett på huvudet samt en stor svart schallischal med bred bård, vilken lades i trekant och knöts i ryggen, den högre snippen ovanpå, »ellas bler de toppaknuda». Framtill var schalen invikt i trekant, så grannlåten skulle synas, nämligen vit spetskrage och brosch. Likaså begagnades vita manchetter med broderi eller liknande. Jag tjänade själv till schalen under sommaren, då jag hade 8 kronor i lön och den köptes av en västgötaknalle, som kom två gånger om året. Schalen kostade jämt 8 kronor. Det var en snäll »väsjött», för när inte far kunde betala, skrevs det upp och så fick det vara till nästa gång, han kom. Tottarp 1872.

I övrigt berättas, att det vita lenong förklädet var försett med ett 18 cm. brett upplägg samt här ovanför två mindre veck av 2 cm. bredd och en vidd av 1 m. 30 cm. Konfirmationsförklädet beskrives även förutom den breda skon vara prytt med breda, långa band, »som knöts i en stor lycka, så att

ändarna hängde ner förbi knäna». Ovannämnda förkläde, sytt av »gardine-ty», fick konfirmanden som gåva av gudmodern.

När de vita förklädena avlades, användes svarta i dess ställe. »Nårr vi sto po tjarkegolled, va vi svårtklädda me svårta silkefårkle å tårkled hänjde nårr i stolen, de hade vi ente po, nårr vi leste».

På 1870-talet gick förklädet allt mer ur bruk och dräkten fick ett modernare utseende. Under 1800-talets sista decennier syddes den svarta konfirmentionsklädningen enl. tidens mod. »Vid denna tid hörde till konfirmentionsutstyrseln svart blondschalett, (se sid. 42) svarta handskar och vit näsduk med mycket bred köpespets». Burlöv 1890.

Ett par årtionde in på det nya seklet började den vita konfirmentionsdräkten komma i bruk. Så t.ex. syntes de två första vitklädda konfirmanderna i Genarps kyrka 1919. Detta sades bero på kristiden, emedan svart tyg då var svårt att uppbringa och kyrkoherden för den skull påyrkade den vita färgen. Under åren 1926—29 började de vita konfirmentionskläderna mera allmänt användas i Bjärshög. Sommarkonfirmander hade något förut antagit vit dräkt.

BRUDDRÄKTEN

När hjonelag skulle bildas, styrdes kosan till närmaste stad eller »Longa markad», där kontrahenterna inköpte »begåvning». Det var ej alltid så lätt att utse en »passeli» brud, enär mycket härvidlag skulle tagas med i beräkningen. En gammal kvinna, f. 1844, beskriver saken i följande drastiska ordalag: »Då skolle di välja ud dåmm, som va doktiast å de skolle di se i middinja-kårran å i tårramossen».

Då jaölet dracks och allt var klappat och klart för giftermålets ingående, överlämnade »brogemannen» den dyrbara jagåvan, inknuten i en rosig silkeduk. Förutom fästningaringen erhöll den blivande bruden en »ståva» eller stor graverad »söllibägare» om ett stops rymd med inneliggande specieriksdalrar, Fig. 9, ett striglakors eller »särkasöll», en psalmbok och ett par »silketårkle» av olika storlek, tillhörande brudutstyrseln.

Den förmögna allmogekvinnans bruddräkt var synnerligen dyrbar och praktfull, ty den bestod av finaste material och utsmyckningen utgjordes av idel »yppighetsvara» samt därtill rikt besatt med kostbara silversmycken, vilka släktens kvinnor bevarat sedan lång tid tillbaka. En sådan bruddräkt var mestadels nedärvd i 4—5 generationer.

Ytterkjolen av scharlakansrött kläde, pryddes nedtill med en svart, rose-rad sammetsbård eller guldspets, t. o. m. bådadera i förening. Överlivet hade avvikande färg, t. ex. kruckeblått, grönt eller mångfärgat och sytt av sidenbrokad med vacker, välgjord utstofferings av silkeband, lagda i solfjädersveck och påsydda med staketstygn.

Bröllophögtidligheten pågick under flera dagar och bruden var då iförd: 1:sta dagen röd klädeskjol med svart klädeströja, 2:dra dagen grön vadmalskjol med grön spedetröja, 3:dje dagen blå vadmalskjol med blå spedetröja.

Om detta bruk berättade en meddelare fr. Genarp, f. 1863: »Mor hade fira kjola po sitt bröllop, den ene stackedare än den anre. Alla hade di brokatliv å maljor. Den yttersta var högröd och användes själva bröllopsdagen, annandagen grön, tredje dagen blå och fjärde också blå. På de två brokatliven satt höga maljor.» I en annan uppteckning säger sagesmannen, f. 1840: »Di röe

brukjolana gick i lån i släjten. De va brea silkebån å bara itt ella två vick. Di mesta kjolana va åu vallmal.»

»Udantröjan» utgjordes av svart kläde samt förblev sedan under hela livet »hederströjan». Den var kantad med svarta sammetsbårder eller sidenband av »3 fingrars bredd». Banden sutto även som axelkarmar och rikt utsydda med stjärnor och tulipanosor. Ärmarna hade försetts med uppslag av röda, blommiga silkeband. Tröjans främre kanter hade under bröllophögtidligheterna prytt med ett- eller flera par förgyllda oppböjningsspännen eller bruaspänne med hängande löv.

Spedetröjan av röd färg syntes ofta rikt utstofferad. Såväl två tredjedelar av framstycket som hela ärmen kunde vara konststickad. I övrigt hade tröjans frandel ornerats med silkeband, fastsydda med staketstyg.

Även på särken hade nedlagts stor möda. Opplöden utgjordes av sockerduk och nerdelen av blågarnsväv. Den förra rikt sömmad med »sjuclarosor» samt alla veck och rynkningar tillsydda med konstmässiga taggbårder o. d. Se del I sid. 11.

Kluten var den gifta kvinnans prydnad och tidpunkten, då denna första gången sattes på huvudet, varierar enl. de olika meddelarna. En uppgift fr. Genarp förmäler, att kluten sattes på bruden, under det ringdansen försigick. En annan uppteckning efter en äldre kvinna fr. Nevitshög, f. 1841, lyder: »Kluden sattes po dan ettor, for då va hon ente flicka längor. Nackahåred klipptes å man flätte de där va igen.» »Brållåp hade di om freddan å om söndan nårr di skolle stassa i tjårkan hade hon klud», framhåller en sagesman från Nevitshög, f. 1845.

Brudklutens material bestod av fin sockerduk, nättelduk, kammarduk eller klosterlärf. Denna förnämliga huvudbonad var oftast en hängbandsklut, där banden försetts med rika plattsömsbroderier, omgivna av tyllbottnar och spetskantad. Den hade dessutom en enastående glans, som åstadkommits genom glättning med gnidesten. Kluten bands på »kludalocken», ett hästskoformat runt stomme av överklädda hampflåtor, fasthållet med lärredstrådar.

Ett vitt förkläde av finaste material fullständigade stassen. Detta kunde vara prytt med synad, veck och knypplad spets. Synnerligen paranta förkläden voro sådana med taggbårder i olika variationer. (Se del I pl. IV). Dessa taggar kommo till synes genom att tyget lades dubbelt och mönstret vid uppklippningen framträdde genomskinligt. »Mors brudförkläde var av lenong med ett mindre veck och ovanför en ranka av stjärnblommor, lagda som en snodd.»

På ett annat brudförkläde av tunt tyg, försett med bred fäll, hade sytts strödda buketter i tambursöm. Hyby 1840-talet.

Den till folkdräkten hörande brudlisten, förfärdigad av röd vadmal eller

siden och rikt broderad, har ej kunnat påträffas i Bara mer än i något enstaka fall och uppgifterna härom äro svävande hos den nu levande äldre generationen. (2 Lister. Hjärup 1806).

Bruden var iklädd flera omgångar olikfärgade tröjor och kjortlar, alla försedda med överliv. Se del I sid. 12—20. Bruddräkten hade till följd av de vida vallmarskjortlarna jämte därtill hörande mångfaldiga silverklenoder av olika slag en oerhörd tyngd, vilken blev till en sådan tryckande börda, att »dåningar» inträffade. Bruddräkten var rikt behängd med kors och kättingar, så att endast ryggen var fri. Det gjutna, medeltida dräktsilvret hade en anseelig tyngd jämfört med det senare pressade av tunn silverplåt. Striglakorset eller bruakorset räknades till brudens förnämsta gåvesilver, emedan det enligt länge kvarlevande folktro skyddade sin bärare emot farsoter och varjehanda ont.

Om den tunga brudkronan, som endast fick bäras av brudar med ett oförvitligt rykte, berättas, att den kunde vara besatt med tätt sittande glasflusser jämte 365 löv. Uppgifterna om, huruvida brudkrona använts i Bara, äro mycket svävande och knapphändiga.

Det dyrbara silverbältet, söllbältet med bälteband och sko, vilket tillhörde bruddräkten och som burits i hela Skåne av de mest förmögna, har även påträffats i Bara, fast ingen nu levande kan erinra sig detta. En och annan gång kan ett enstaka smycke, som tillhört ett dyl. silverbälte, ge en påminnelse om, att ett sådant existerat. Att dessa bälten voro kostsamma, förstås av följande, hämtat ur en bouppteckning från Mölleberga 1782 — — — 1/3 uthi ett silfverbälte, som väger 10 1/2 lod.

Av övrigt brudsilver må anföras från Burlöv: 1 silfwer kiedja, 2 alnar lång med ett silfwer kors uti. 1 serka silfwer med 16 förgylta silfwer skålar uti som min suermoder Boel Nils Nils gaf min hustru till åminnelse efter sig. Ågerup 12 okt. 1722.

I en 1843 förrättad bouppteckning uppgives att en frälshehemmansåbo i Gullåkra givit i fästegåva: 1 silfverbägare, 2 matskedar och 4 specieriksdalrar.

Till brudutstyrseln hörde vidare bröstduken i ett synnerligen dyrbart utförande med tunga guldgaloner och dito spetsar. Materialet bestod av brokad, rask i röd färg, kläde etc. Den kunde också vara konstfullt utsmyckad med tvenne hjärtan, sydda med guldtråd och prydd med kronor, inramade av guldspets i hjärtornament, försedda med ägarinnans initialer och årtal. Bröstduken hade även en anseelig tyngd, emedan den träcklades upp på flera lager tjockt karduspapper, fodrades med lärft och kantades med sammet eller siden. Bröstduken benämnes ofta bröstlapp, vilket är vilseledande, enär en av mansdräktens tröjor gick under samma namn.

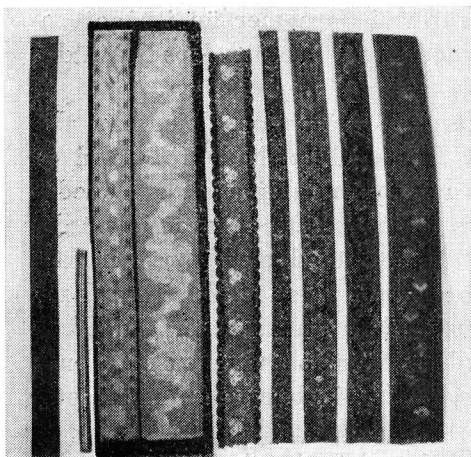

Fig. 12. Silkela tillhörande brudräkten.

Fig. 13.

Fig. 13. Förningsduk från Kyrkheddinge. På ytterst fint lärfä är förningsduken sömmad, full av intressanta och dekorativa mönster. I ena hörnet synes en praktfull riddarstjärna med fyra hjärtan, omgivna av mindre hjärtan och kors. I motsatta hörnet ses en korsruta, som i varje spets bär ett hjärta. Rutan har snett avskurna med bottenöm genombrutna hörn. Nästa hörn har en med bottenöm fint genombruten åttabladsstjärna, omgiven av småstjärnor och kors. Det fjärde hörnet har ett ovanligt mönster, sammansatt av fem genombrutna rutstjärnor, sammanhållna till ett dekorativt ornament. Bårderna är utsydda med dubbelhjärtan, bladstjärnor, kors och S-ornament.

På huvudet bars »huvudsöll» eller »huvudla», ett rött sidenband, som gick runt huvudet och tillknäpptes med ett pannsmycke. I nacken på detta huvudla voro fästade olikfärgade sidenband, vilka hängde ett gott stycke nedåt ryggen. Fig. 12. Dessa s. k. la kunde vara guldstickade och särskilt påkostade till brudräkten. Dylig huvudprydnad fanns bevarad i mitten av 1800-talet, vilket framgår av bouppt.: Hufwud borda med silfwer häcktor.

Lyngby 1848.

Några andra viktiga plagg, som ingingo i brudklädseln, var gäveschalen, en silkeduk, som bruden höll i handen, »halstärkled», en kulört eller enfärgad, roserad, fransbesatt silkeduk samt ett »silketårkle» av mindre storlek. Detta senare användes som skydd till psalm- och evangelieböckerna.

Handklädet, som även går under benämningen förningsduk eller kårarklä, var en synnerligen dyrbar linneduk med rikt utarbetade hörnmotiv i udskår och rätlinjig plattsöm oftast spetskantad. Detta kläde hölls antingen

Fig. 14. Brudpar från sekelskiftet.

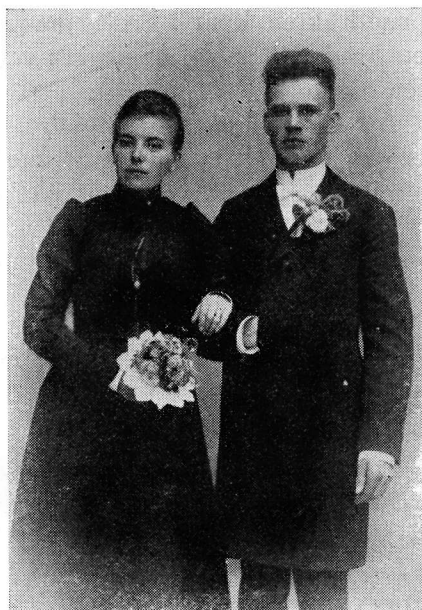

Fig. 15. Brudpar från 1890-talet.

i handen eller stacks under listen, ett brett konstvävt band, på så sätt, att hörnen hängde nedåt. Fig. 13.

Brudhandskar buros som en synlig prydnad även de, instuckna under listen. Dessa voro tillverkade av sämskat skinn och vackert utarbetade med hjärtan, namn och årtal i kulörta silkebroderier och vid handleden försedda med uttaggade uddar, som vekos nedåt.

Ovanbeskrivna bruddräkt hör till den ålderdomligaste. I ett senare tidskede och innan det gamla klädskicket bortlades, undergick bruddräkten betydliga förändringar och förlorade därigenom sin utmärkande karaktär. I stället för röd färg användes i medio av 1800-talet till kjolen svart eller gröna, ävensom en vacker blålila färg och materialet bestod av överskuren vadmal med högt svart, blommigt sidenöverliv. Som huvudbonad begagnades en benfärgad silkeschalett med frans, gåva av brudgummen.

Under 1800-talets sista decennier syddes bruddräkten av svart tyg enl. modejournal och fram på 1900-talet kom även den vita tyllslöjan i bruk jämte myrtenkrona. Fig. 14. Bruden kunde också nöja sig med enbart brudbukett i bukettapper med eller utan vita sidenband och hängande brudnäsduk, som bars i handen samtidigt med buketten. Fig. 15. Innan den vita

bruddräkten kom i bruk, monterades gärna den svarta dräkten t. ex. med en bred, vit spets, som gick runt axlarna eller vit sideninsättning, jabot eller liknande.

Att klä bruden var ett värv, som oftast anförtroddes åt någon däri förfaren kvinna. I Genarp vände man sig till Mamsell Hector och hon var för den skull en självskriven gäst på bröllopet i orten. (Se Else Larsson, sid. 53).

K Y R K D R Ä K T E N

Vid de stora kyrkliga högtiderna och på söndagarna bars helgdagsdräkt, vilken vid detta tillfälle blev ingående beskådad och granskad, såväl på kyrkbacken som i templet.

En 1845 född åldring i Nevitshög har berättat: »Di store höjtidsdana offra di ve altared. Di gick ing om altared den ene väjen å la pänjana po dugen å gick ud den andre. Den seden va de po di tiderna. Ingen onger di skolle va fina», tillade hon.

Kyrkobesökarnas antal var förr i tiden stort, ty från varje hemman skulle vanligen någon eller några bevista gudstjänsten och långt innan sammanringningen syntes män och kvinnor var för sig i mindre flockar stå samtalande på kyrkogården. Ur prostvisitationsprotokoll från Lyngby och Genarp 1822 är hämtat följande: »Församlingens innevånare besökte flitigt Guds hus, så att böjelsen att bevista den allmänna Gudstjänsten är snarare i tillän aftagande. De infinna sig i god tid och afbida i stillhet Gudstjänstens slut.»

Vid kyrkobesök vintertid hade de många omgångarna klädesplagg sin uppgift att fylla, »de va fårr kvarterstjock is po vëddjana i tjårkan». Då var även den varma pälsaklockan en god tillgång. De granna bandbesatta kjolarna kom väl till synes, ty de, som nyttjade apostlahästarna vandrade med ytterkjolen uppfäst vid midjan för att skydda sig mot damm och vid »kulinga vär» slogs kjolen upp över huvudet.

Kvinnorna voro iförda rena, nystärkta klutar, vilka sattes upp av »kludakvingan». Varje by hade sin klutbinderska. Denna bodde vanligen i närheten av kyrkan och under morgontimmarna, innan sammanringningen vid de stora helgdagarna, hade hon fullt upp med arbete åt socknens förnäma »gårakvingor». Särskilt vid altargång hade klutbinderskan stor brådska. Hon erhöll tolv skilling i kontanter för sitt besvär och oftast en och annan godbit från slakt eller bak. Ibland fick »kludakvingan» både stärka och stryka klutarna.

Kvinnorna satte en ära i att bära en oklanderlig klut och i kyrkan gavs

också tillfälle att få visa de vackert broderade klutbanden på högtidskluten, den s. k. hängbandskluten. Den prydliga synaden utfördes många gånger av någon särskilt sykunnig gumma i socknen. Priset var 36 skilling (75 öre) för två broderade klutband. I senare tid fanns syskolor ute i bygden, där undervisning gavs. Bland dessa märktes mamsell Hector i Genarp, f. omkr. 1840. På 1870-talet bodde i Tottarp två länsmansdöttrar Hultén, som »lärde sy». »Kludakvingor» voro bl. a. Injar Jöns Måns i Stanstorp, Mor Sjögren i Vismarlöv, Mor Nels-Sjipps, Hyby, Arna Bondesson ve Pivvermöllan i Nevits-hög och Tröls Skomagares kvinja i Synjano.

De vackraste förklädena med fina, konstvävda band, fig. 16, utvaldes och tvenne förkläden påtogos, varvid det ena placerades under ytterkjolen. En 1837 född kvinna har meddelat, att enl. vad hennes mor talat om, »hade di två fårkle, nårr di gick te tjårkan, itt onger knäppan å itt grannare udanpo fårr add de skolle se fint ud, nårr di to ytterkjolen över äjslorna».

Några viktiga detaljer, som ingick i kyrkdräkten, var »urtakåsten» och handklädet, en liten, befransad, kulört silkeduk, som »vippades» om psalm- och evanaglieböckerna. »Urtakåsten» bestod av 7 sorters kryddväxter, som mor plockade direkt från »haven» och band samman till en bukett, vilken under den långa mässan användes som stimulans, för att hålla sömnen på avstånd. Den vita näsduken var senare tiders uppfinning, vid behov snöt man sig eller åtminstone torkade näsan på förklädets avigsida. Som ex. på hur »urtakåsten» bars, återges följande uppteckning från Burlöv: »Di la nesdugen åuanpo salmebågen å tommen po nesdugen å bågen i növen». »Nårr lavendelen va mod, skar vi den åu å vipa pappér om å jimde den. Vi hade hela possa fulla åu lavendel. Po vintern hade mor alltid sånna me i tjårkan å slo si po nesan me. Fysst bar hon salmeböjerna å sin urtakåsten i nesdúgen å sist glarynen åuanpo.»

Kyrknäsduken utstofferades på bästa sätt. (Se del I sid. 33). Bouppt. omnämner, att kvinnorna endast var ägare till högst 2 näsdukar. »En kvinga, som va dokti te å sy, hade syd tjiddinga-gånga po sitt fårkle, gjort flettebån te hossorna å synad po särkana. Hon hade allri lärd å skriva, men så fick hon lära å skriva namn po lommetårkle å sy. Hon träckla fysst åpp namned å sin syde hon många, många sånna.»

Vantar av fint, vitt bomullsgarn, utmärkt vackert konststickade, användes sommartid. Under den kalla perioden begagnades påsvantar eller fingervantar av tyg eller skinn. De s. k. klippingshandskarna hade en ovanlig mjukhet och voro därför eftersökta. (Se sid. 33 Pl. VII).

Vidare medförde de besuttna kvinnorna svampdosor av äkta silver, där luktvattnen förvarades, och de fattiga lackerade pappaskar innehållande sockergryn, kummin och andra kryddor. Härom meddelar en kvinna fr. Klåge-

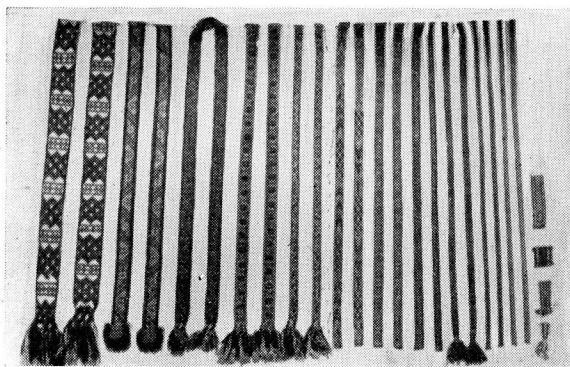

Fig. 16. "Särkalist" och olikmönstrade förklädsband med och utan duskor.

rup, f. 1839: »Nårr de va lång mässa ve nattvarsgång, hade man brystkarameller i en strud å sua po å snusdåsen gick ikring i bänken».

De stora förgyllda albuaknapparna eller ärmkulorna (se del I sid. 42 Pl. IX), brukades endast av de mera välsituerade hustrurna och en person berättar i drastiska ordalag härom: »Det var en rik kvinna, som alltid kom försent till mässan och denna fula ovana harmade naboarna. Till slut listade de ut orsaken till dröjsmålet, vilket berodde på, att mor Per Jöns ville sitta »udast» i bänken, så att hon kunde lägga armen på bänkdörren för att riktigt visa sina ärmkulor, som voro stora som »tjyllinjaäddj» både för prästen och menigheten.»

Angående den dräktrituel, som följdes, har uppgivits, att sommartid brukades gröna kjolar, »ty man skulle prisa sommaren», och härtill bars ljusrandiga förkläden. Vintertid eller under den mörka årstiden begagnades mörka kläder, mörkblå kjol, d:o spedetröja och mörkrandigt förkläde. Nevitshög. »Så sent som på 1870-talet gick gårakvinnorna med träskor i kyrkan, det var varmt och bra, ty det var kallt i kyrkan». Tottarp.

»Juladá, Fastelann, Långfréda å Påskadá va di alltid svärklädda me vida kluda å svårta sidenfårkle —», omtalar en sagesman från Görslöv f. 1844. »Palmsöndagen togs den gröna kjolen på». »Andajúl å Andapåsk skolle di ha di ljusaste klärna po». En gammal tradition förmäler, »Andajúl va di röklädda». Kristi Himmelfärdsdag, Pingst- och Midsommardagen hälsades sommaren genom att gå »barärmad» i kyrkan. »Kristi Himmelfärdsdag va di i bara livstyecket och en opplöt väl gniden och glänsande drogs ovanpå särken». »Midsommardagen var man barärmad, når man gick i tjårkan å

Fig. 17. Domkyrkoheimmansarrendatorn Knut Pehrsson, f. i Veberöd 1802, d. i Nevitshög 1885 och Kjerstina Månsdotter, f. i Görslöv 1803, d. i Nevitshög 1873. Bilden omkr. 1860.

Fig. 18. Mor Jöns Nils, Uppåkra.

Fig. 19. Kvinna från Knästorp, f. 1811.

Fig. 20. Hanna Bengt Mattias, Tirup iförd trillekors. Omkr. 1870.

DRÄKTER AV OLIKA SLAG

Fig. 21. Ringaren And. Larsson, Burlöv,
m. hustru. Obs. "Sönerlänninga klud".

Fig. 22. Estrid, trotjänarinna från Moss-
heddinge.

Fig. 23. Marna Jacobs Dotter, Gullåkra,
f. 1832, d. vid 94 års ålder.

Fig. 24. En av de sista bärarna av den gamla
dräkten på väg till kyrkan.

klädd i blomsterliv». Meddelaren fr. Nevitshög f. 1841. »Om sommarsöndorna, nårr vi gick i tjårkan, hade vi särka me fina ärmlin». Böndagarna och under fastlagen samt långfredag och advent brukades svarta kläder med svart förkläde av rask, damast och sidenförkläde av vattrat siden och mönstervävda. »En gång hade en kvinna glömt sig och tagit kulört kjol och hon blev så utpekad». Nevitshög 1860. »Onger hela fastelann hade di mårkeblå tårkle å mårkeblå fårkle». Burlöv 1860.

I »»vickepräkan» uppträdde kvinnorna enkla i blått huvudkläde, knutet i nacken, »mä en grann kass» och tjårketräskona, de bästa träskona med »pringlade mässingsjorer» och nysvärtade.

»Gå i tjårke»¹⁾ var ett gammalt bruk, som ej förbisågs. En kvinna, f. 1840, motiverade denna sed med följande ord: »Nårr man gåd de igenom lyttjelet, (barnsängen), va de så gott å gå i tjårke». »Ingan kvinjan gåd i tjårke, bar hon alltid stål po si å tore ente gå ud po 6 vickor etter solen va nårrgån», förmåler en annan.

Kyrktagningen tillgick så, att kyrkgångskvinnan jämte en nära anhörig inväntade prästens ankomst i vapenhuset. Därefter sattes en »skammel» innanför kyrkdörren, på vilken kyrkegångskvinnan knäföll, under det prästen läste en bön och sedan ledsagade henne in i kyrkan.

Kyrkegångskvinnan var i äldre tider iförd sin ståtliga bruddräkt; enl. nu levande sagesmän var hon vid detta tillfälle svartklädd med vit klut och vitt förkläde.

Förf. har för lång tid tillbaka hört sägas, att kyrkegångskvinnan bar olika färg på förklädet, »om hon gick i tjårke forr påg ella tös» och då uppgavs gredelin färg för flicka och svart för pojke. »Nårr di frågte, va de va fårr itt hon fåd», svarades, »a, de va en tös, fårr kvingan hade gredelint fårkle, nårr hon gick i tjårke». Detta kläddbruk har emellertid ej gått att utreda på grund av motsägelser och ofullständiga uppgifter.²⁾

Söndagen efter kyrktagningen följdes båda föräldrarna åt till kyrkan för att »hänta hell te barned». Hänta hell är ett äldre talesätt, liktydigt med att föräldrarna skulle gå till Guds hus för att be om välsignelse och beskydd för barnet. Modern var svartklädd. Hemkommen från kyrkan lade hon genast psalmboken på barnet, där det låg i vaggan, en ceremoni, som ej förglömdes.

När kristningen försiggick, bar gudmodern svart dräkt och hon underlät ej gärna den gamla seden »att, då hon bar glytten till dopet, ha två förkläden på sig». Barnet troddes härigenom få tur i livet. »Tjårkefårkle konne kvinjorna ha en 20 st.»

¹⁾ D. v. s. att kyrktagas.

²⁾ Skulle någon läsare erinra sig omskrivna sed, vore förf. tacksam för meddelande härom.

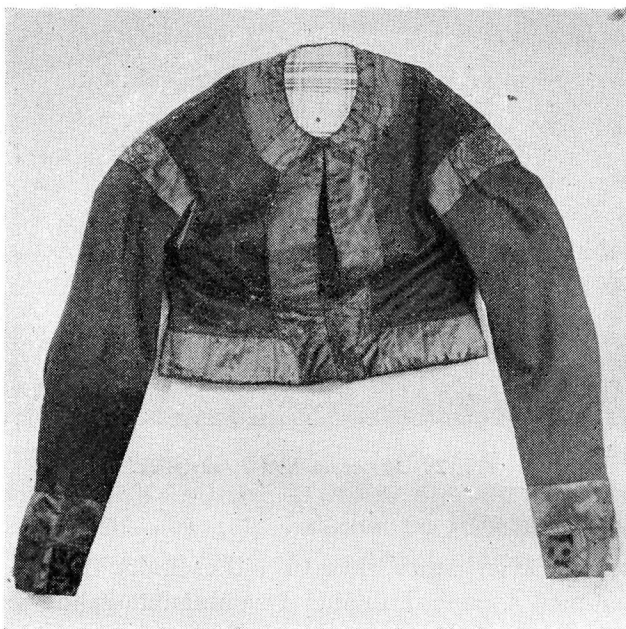

Fig. 25. Nattvardströja från Hemmestorp.

En given regel, som förr i tiden noga följdes, var, att man vid Juldagens kyrkbesök borde vara iklädd något nytt klädesplagg, m. a. o. detta skulle invigas i Guds hus just denna dag. L:a Uppåkra. Enl. en annan meddelares utsago skulle man första gången, nya kläder användes, ha dem på i kyrkan, då blevo de ej förstörda av mått och mal. Vidare omtalas: »Vi hade alltid di finaste klärna i sist mässa, di nyaste va bäst å tjärkeklärna gick man i hela dan».

Nattvardsdräkten.

Vid altargång bröt ingen mot hävdvunnen sed att vara svartklädd och iförd vit klut. Nattvardströjan var ett synnerligen smakfullt utarbetat plagg med kantning av svarta sidenband eller sammetsbårder. Såväl på karmarna som nedtill på ärmarna och skörtet sitta schattérsömmade silkebroderier med mönster av stjärnor och tulipanaroser. Fig. 25. Angående förklädets färg, svart eller vitt, har lämnats olika uppgifter, enär den muntliga traditionen omtalar, att båda färgerna använts, då man gick till skrift. Enl. sägsmännen torde svart brukats i äldsta tider. I mitten på 1800-talet nyttjades svart silkeschalett och vitt förkläde; från samma tid omtalas vitt »silke-

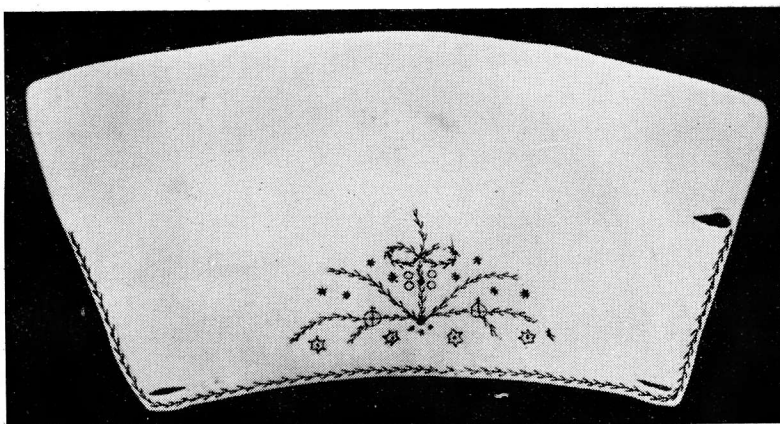

Fig. 28. Sorgmanschett i svartstick.

tårkle». Då kommo även stora, svarta silkeschalar i bruk, vilka lades i snibb och fästes med tvenne kulnålar i sammanhängande kedja. Från Nevitshög har upptecknats följande: »Jag hade ett svart sidenförkläde, men det var jag så rädd om, och nändes ej begagna. När jag så en gång skulle ta fram det, var det rent uppätet.» Sidenkvaliteten var av sådant slag, att förklädet eller schaletten bröts sönder i vecken. Femskafts kjol och svart klädeströja användes 1880 i Skabersjö.

Sorgdräkten.

Sorgdräkten, »sorgeklärna», utgjordes av svart kjortel, svart spedetröja och svart udantröja, som i äldre tider var utbytt mot ett särskilt ytterplagg, benämnt kåven. Denna svarta kappa, mest liknande en vid krage eller kjortel, drogs vid sorgtillfället upp över huvudet, så att endast en mycket liten del av ansiktet blev synligt. Kåvens övre del hade tillrynkats vid en smal krage och var bandkantad såväl framtill som nedikring. Fig. 26. Enl. Forssells beskrivning »hålles kåven så nära tillsluten omkring ansiktet, att blott det ena ögat synes».

De sagesmän, som tillfrågats, ha mycket knapphändiga upplysningar om detta gamla bruk. En äldre kvinna från Hyby, vars moder var född 1822, säger: »Mor tala om, ad mormor, född i Hyby, va klädd liasom i en stor, svårt kjol, som hon slo opp över hela hoeded, så de va knappt ansikted syntes».

Det tillhörande vita förklädet hade till material en tät, slät linneväv utan någon som helst brodyr eller spets i motsats till de glesa, mönstrade tygerna,

vilka hörde till gillesdräkten. Sorgen markerades genom en hög sko, vilken kunde gå ända upp till linningen, så att tyget låg dubbelt. Vidden borde vara tillräcklig, ty förklädet gick nästan runt omkring kjolen. Likaledes saknade kluten all utsmyckning.

I djup sorg bars därjämte den trekantigt lagda vita sorgschalen, vilken knöts i ryggen med långa, breda band och ovanpå kluten fästes hyeklädet. Fig. 27. (Se del I sid. 28). »Särkakragen fick ej vara blank och glättad eller utstyrd med hålsöm och synad». »Nårr ja va liden», berättade en år 1844 född kvinna från Sunnanå, »hade mor ett vitt klä, som va firkánt å lå i snibb liasom den svärte schalen å fårkle me skoning åpp över knäen å bån, som knöds i yjlor mä långa änna, som räjte nårr te kjolkanten. Man fick aldrig ha blomstrat eller mönstrat tyg i sorg. De va så grant se kvinjorna, nårr di va hyade.» En annan sagesman upplyser: »För gamla lik hade man vitt kläde och vitt förkläde och för ungt lik va de ente så nogt bara svart eller mörkeblått». Sorgen bröts genom färgerna. Vid lätt sorg begagnades grönt och lila, men aldrig rött och gult. I mitten på 1800-talet användes sorgmanschetter, lösa, vita manschetter med broderi i svartstick. Fig. 28.

GILLES DRÄKTEN

Gillesdräkten, »hersklärna», utmärkte sig för de många omgångar klädesplagg, som kvinnan skulle vara iförd och särskilt har den festklädda Barakvinnan i äldre tider framställts såsom otymplig och ovig. Utdrag ur en äldre beskrivning av Baradräkten lyder sålunda: »En mera ful och vanställande dräkt än den, kvinnorna i trakten av Lund bruka, uppletas svårligen i Europa. Den består nämligen utom av en grön livtröja, tillsydd över en bröstlapp med band eller silverkedjor, av större antal kjortlar, den ene kortare än den andre och av olika färg. En förnäm brud skall stundom bära ända till 9 sådana och ingen kvinna visar sig helgdagsklädd utan minst 5. De anläggas så, att antalet av dem nödvändigt måste synas. Fästade under ärmarna giva de den därmed utstyrda ej blott en gräslig volym utan denna klädedräkt innebär även ett osmakligt skryt och har också ådragit kvinnan i denna del av Skåne namnet pugga.» Fig. 29.

Till Barakvinnans försvar måste sägas, att författaren gått till överdrift, enär välmågan varit lika stor i andra av provinsens härader. Det är ju tydligt, att figuren blivit deformerad, då tröjorna och de korta liveen samtidigt voro fodrade med tjock blågarnsväv, men på den tiden ansågs det hederligt och tydde på välstånd med många klädesplagg.

Det övervägande stora antalet kjolar framträder tydligast efter 1830, då kvinnorna voro ägare av 10 upptill 18—20 st.¹⁾ Från 1738—1838 var det mera sporadiskt finna ett antal av 7—11 st.²⁾ Under denna tidsperiod var antalet från 4—6 det mest förekommande.

Det har ofta framhållits, att den gröna färgen på kjolarna var särskilt typisk för Bara härad och t. o. m. med bestämdhet uppgivits, att till Baradräkten hör grön kjol. Därför kan det vara av intresse erfara, vad den tillförlitligaste källan, bouppteckningsprotokollen, fr. 1737—1857 utvisar. Vid sammandrag har framkommit, att den blå färgen var mest utbredd, tätt följd av den svarta och först i tredje rummet kommer grön färg. Därefter dominerar pälsaklockan och skinnkjorteln. Vidare rött för högtidsdräkten samt brunt, i enstaka fall violett, och från och med 1837 förekommer ljus-

blått. En och samma kvinna kunde vara ägare till 1 mörkeblått skjört och 1 ljusblått d:o. I följande finnes belägg för, att mången varit helt enkelt i avsaknad av den gröna kjolen och detta kommer mest till synes på 1800-talet.³⁾ Emellertid förefanns grön spedetröja, där grön kjol saknades. Mera sällan finner man kvinnor vara ägare till mer än 2 st. gröna kjortlar, i så fall heter det: 1 grön vallmarskjortel, 1 grön filta d:o eller 1 gammal d:o. Grön färg benämnes i bouppt. sjögrön och mörkgrön, traditionen omtalar gräsgrön, mossgrön och buteljegrön.

Den blå kjolfärgen varierar i mörkblått, mellanblått och ljusblått. Den sistnämnda var en högblå färg, närmast påminnande om blånelseblått.⁴⁾

På 1700-talet märktes en violett kjolfärg stötande i brunt.⁵⁾

Likaledes fanns brun färg under första hälften av 1700-talet, vilken återkom på 1840-talet.⁶⁾

Den röda färgen har även varit omdiskuterad och särskilt omtalar traditionen, att den förefunnits i Torna men varit sällsynt i Bara. Även härom ge bouppt. belägg.⁷⁾

Ett fåtal sagesmän har haft sig bekant, att det funnits såväl röda udantröjor som spedetröjor i Bara. Dessa anses mest typiska för Skånes sydvästra härader. En del utdrag från bouppt. kunna givetvis därför vara av intresse, då de flesta socknarna äro representerade.⁸⁾ Att röda tröjor använts ha vi ytterligare belägg för i prosten Lönqvists Berättelse om Bara härad 1775, vari det heter: »Under öfwerlifwet måste wara en fin högröd ullgarns tröija, kantad om halsen med röda sidenband och ned åt bröstet, och tröijan wara sammanknäpt med silfwerspänne». Det har t. o. m. funnits tröjor med vidstickad ärm.⁹⁾ En sagesman, f. 1840, säger: »Mormor sa alltid, att di hade åueliv åu rö brokat, nårr de skolle va rekted fint».

Som ytterplagg begagnades i äldre tider kåven (se sorgdräkten), kolten och udantröjan (se del I, sid. 22, pl. XI). Kappor omnämnas i bouppt. första gången 1830¹⁰⁾ och i mitten på 1860-talet började dessa bli allt allmännare och då fanns t. o. m. en kvinna i Kabbarp, som var ägare till 2 st. Först i mitten på 1800-talet kom schalen i bruk (se del I, sid. 31, pl. XIII). Kolten ansågs som finare ytterplagg, vilken till en början endast begagnades av de förnåma gårakvinnorna. Uppgifterna om koltens utseende äro ofullständiga, men den har beskrivits som mest påminnande om 1870—80-talets slängkappor d. v. s. en fotsid, rundskuren krage, tillknäppt i halsen med stora hakar.

Vid gillestillfällena uppträdde man i de finaste och mest påkostade plaggen. Till högtiderna hörde vitt förkläde, med vid mindre festliga tillfällen bars blårandiga helylle förkläden, vilka voro så långa och vida, att sparsamma kvinnor fällde in äldre tygbitar eller överblivna kilar och fyrkanter från annan vadmalsräcka, ja man kunde t. o. m. få se hela framvåden i avvikande

färg. Först fram på 1830-talet märkas rödrandiga sådana mera allmänt. I mitten på 1800-talet började röd- och vitrandiga användas och i slutet på 1850-talet sågs även gulrandiga. Vackra voro de äldre s. k. raskaförklädena i blått och grönt, där tyget gnedts blankt. Ett förkläde, som anses typiskt för Bara, är av helylle med munkabältsränder s. k. tärningaförkläde (se del 1 pl. XIV). Av bouppt. framgår emellertid de blårandiga som varande allmännast. 1854 omtalas sitsförkläde och vid samma tid tillkom siden-förkläde.¹¹⁾

En meddelare beskriver gillesförklädet sålunda: »Det var av vit lenong och försett med bred sko (fåll) och en smal kantspets. Dessutom satt två rader spetsar av samma sort ovanför skon, där också veck voro placerade.»

Det var även brukligt att samtidigt bära två förkläden. Härom berättade en mycket gammal kvinna: »Ve gille bant man ett fårkle onger kjolen å to de åu, nårr man skolle eda å la åuanpo silkefårkled ella om man hade itt vitt, så konne de lätt ble fläcked, om man kom te å spilla». Klågerup.

En annan förklaring på dubbla förkläden, se Kyrkdräkten. Många olika slag av förkläden fanns att välja på, då kvinnorna i allmänhet voro ägare till ett flertal sådana. 17 st. efterlämnade en åbohustru i Skabersjö 1844 och en burgen änka i Lyngby hade 1866 över 20 förkläden.

De unga flickornas hårprydnad utgjordes av locken, som formade en krans runt huvudet och var rikt bandbeprydd. Dessa hårband, som kallades la, voro kulörta, fasonerade silkeband, silkela och gyllenla, om de voro invävda med guldtråd. Fig. 12. Ett sådant gick i kors över hjässan och tillknöts i nacken, där lana fästes för att sedan hänga utåt axlarna och långt ned på ryggen. Dessa kunde vara många till antalet och hängde alltid parvis. Särskilt brudpigorna ståtade med dyrbara band och det var en tävlan flickorna emellan, vem som hade de flesta och grannaste lana. De gamla kunna ej nog betona, vilken vacker syn dessa mångfärgade band utgjorde, som »flagrade» i solskenet.

De mindre bemedlade fick nöja sig med blommiga bomullsband och det berättas, vilken frestelse, det var för hemmadöttrar och pigor, när västgöten kom till gården och radade upp glitterband och silkedukar på det långa stugbordet för att ej tala om alla andra grannlåter, med vilka dräkten pryddes.

»Lock hade unga tösor åu alla sorters border å bån, som hånjde nårrad ryddjen». En annan beskriver huvudprydnaden sålunda: »Di hade lösa sima, omvippade med ett britt, rött ella grönt silkebån å sin en silkeborda över å en stor bunke silkebån i alla kulörer i nacken». »I en brudstass va alla tösor barhoade. Di hade sima åu blår å hår, som lå i kors i pannan å så nårr om å så silkebån å border, som hånjde nårrad ryddjen, röa kjola, svårta tröjor å vida fårkle.» Denna lock var samtidigt ett ärbarhetens tecken. Senare flä-

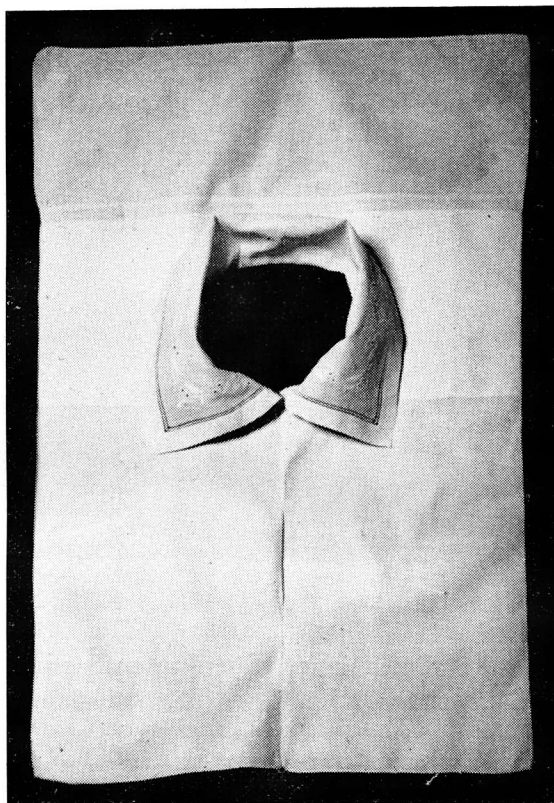

Fig. 30. "Halsboll" från L:a Uppåkra. Initialer E. O.
D. vid bröstsprundet. Krage försedd med dubbel
hålsöm och skuggsömsbroderier.

tade flickorna håret i piskor, vilka fästes upp i nacken och »bordan» försvann.

På de gifta kvinnorna skulle håret döljas så mycket som möjligt. Det var en nedärvd tradition, att man ej fick visa sig barhuvad, ty bl. a. var kvinnan då lättare utsatt för förgöring, emedan håret ansågs som ett farligt medel i trollkunnigas händer. För den skull brukades allt avkammat hår noggrant brännas. Framför allt skulle huvudet vara betäckt, när de voro »klädda».

De mera välsituerade hade ett stort antal klutar, vilka ofta uppgick till dussinet och därutöver. Enl. uppgift var en kvinna från Genarp, 1794, ägare till 9 halvklutar och 7 finare samt en Rusthållarehustru i Önsvala, 1841, 17 st.¹²⁾ (Se del I, sid. 24, Pl. VII).

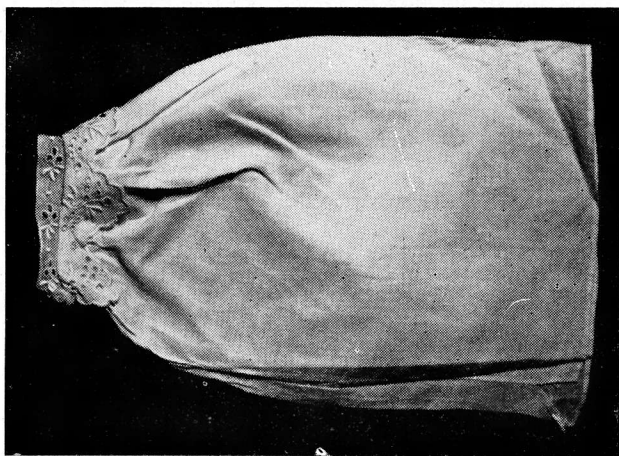

Fig. 31. "Ongorärm".

Klutarna voro av olika dimensioner. Spånkluten med mycket lång snibb bars på 1840-talet i Nevitshög. »Sin fick di sönnlerlänningahoetag, de va små kluda. Fig. 21. Mormors va åu ett anned slav ijenn, som sto ud ve örnen.» Sagesmannen f. 1844 i Nevitshög. En annan meddelar, att klut hade de gamla kvinnorna på ett bröllop i Flackarp 1874.

Till högtidsdräkten kunde användas särskild löskrage, halsboll, Fig. 30, och lösärmar, ongorärmor, Fig. 31. »Särkakraven bocka di nårr å halsbollen om». En annan meddelare uttrycker sig sålunda: »Särkakraven vällde di nårr, nårr di va fina å to en halsbolle udanom». Särkkragen bars uppstående eller ock kunde snibbarna vikas något utåt. Då kragarna avlades, syddes istället en halslinning i särken.

»Silketårkled» användes dels som prydnad dels som halskläde. Denna lilla silkeduk var av olika dimensioner. Minsta storleken användes som halskläde d. v. s. det bands runt särkkragen. Var det något större, lades det i trekant på ryggen och ändarna fästes framtill under överlivet.

Fotbeklädnaden bestod av svarta strumpor samt läderskor, och tofflor på dansgillena. Om sommaren begagnades lädertofflor med höga träklackar. Man ansågs också »klädd» i träskor, fina och nyborstade, med blanka, pringlade mässingsgjordar. På 1860-talet beställde de burgna gifta kvinnorna snörkängor, vilka begagnades vid stadsresor, kyrkobesök o. s. v. Såväl dessa som skorna syddes av sockenskomakaren.

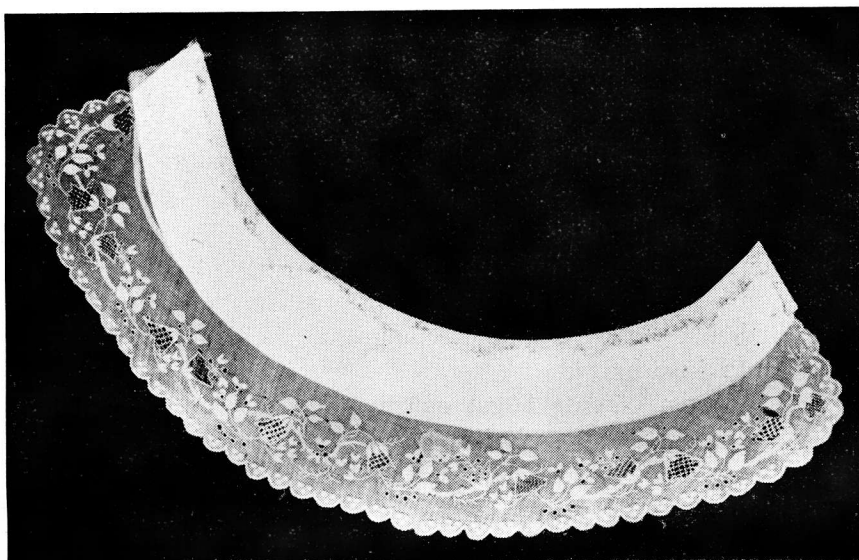

Fig. 32. Broderad krage med olika hålsömsbottnar.

I mitten på 1800-talet inträdde en tid, då Baradräkten bars mera förenklad men ännu opåverkad av det moderna dräktskicket. Det korta åuelivet ersattes av ett längre, småmönstrat sidenliv, vilket knäpptes framtill med hakar och hyskor. Livet gick högt upp till halsen, men framtill var ringningen så djup, att spedetröjans hakar kommo väl till synes. Ärmringningen följde ärmen och livet hade ingen som helst bandpåsättning eller kantning. Vadmalskjolen var av samma snitt som de äldre, men genom livets längd kom kjolens linning att sitta i midjan. Under detta höga liv bars spedetröjan i oförändrat skick, fig. 20—22, ofta med ett halstärkle under den nervikta kragen. Fig. 32. De äldre hade huvudtårklet vid högtidliga tillfällen knutet mera som en draperad hätta och icke tätt åtsittande. Fig. 18, 19. De stora, vida förklädena av siden eller ylle buros fortfarande. Fig. 18, 19.

På 1870-talet började en och annan utesluta det höga livet och använde endast spedetröja och kjol utan överliv. Fig. 19. Under 1860-talets sista decennier knöts huvudduken under hakan och en svart eller kulört sidenschal, lagd i trekant, samt knuten i ryggen, bars över spedetröjan. Fig. 23. Vid denna tid voro kvinnorna ägare till en mängd schalar av olika utseende såväl hemvävda som »köpeschalar», se del I sid. 31, vilka användes vid kyrkbesök o. d. Hässleberga 1869, omnämnas 21 st. dyl., därav 3 schally- och 3 silkeschalar.

Vid 1800-talets mitt och därefter började silkeschaletten sitt segertåg i bygden för att under de sista decennierna och vid sekelskiftet ersättas av hatten. Möjligt är att ungdomen påverkades av det utländska modet, emedan hemvändande amerikanare så väl som tjänsteflickor från Köpenhamn burat hatt vid sina besök i hemlandet. Ja, till och med utlånades dyl. hattar till nabotöserna, som hos fotografen läto föreviga sig i denna fina huvudprydnad. Av det stora flertalet och framför allt av de äldre ansågs detta nya mod som högfärd och det framhölls med skärpa, att pigor i hatt skulle få svårt att erhålla platser och göra sig löjliga med dyl. huvudbonad. Förf. erinrar sig från denna tid en husmanskvinna, som beklagade sig med orden: »Nu e vår Bäjnta ässe hattad».

Mödrarna sågo som nämnts högst ogärna, att deras döttrar klädde sig i hatt. För den skull inköpte en kvinna i Kyrkheddinge 2 st. fina vita silkeschaletter till sina båda töser för att de skulle slå hattanken ur hågen, men men dessa schaletter begagnades endast ett par år och sedan följdes hattmodet.

Från det kända Almgrenska sidenväveriet i Stockholm, som började sin verksamhet 1833, utgick ett stort antal schaletter, många försedda med poetiska blomsternamn, såsom Hjärtblomster, Nyponros och Calla, Humle och Tagg, Ymnighetshorn, Ranka o. s. v. Många kvinnor ute i staden hade arbete med att fransa schaletterna, ty det ansågs viktigt med fina, välgjorda fransar. Innan schaletterna släpptes ut i allmänna marknaden, förseddades de med tillverkningsstämpel i ena hörnet. Denna hallstämpel upphörde 1846.

De fina sidenschaletterna voro ömtåliga, särskilt sådana i ljusa färger. Oftast lämnades de till någon kunnig person, som åtog sig tvättning och franskrusning. Ägarinnan kunde också själv med div. knep företaga rengöringen, isynnerhet av svarta schaletter. Ett tillvägagångssätt var följande enl. en meddelare från Tottarp, f. 1859. »Nårr di smorde håred me fitt, ble schaletterna fläckeda å lia rälia å svitt. Nårr di så bröjde, passa kvinjorna po å tvätta dåmm i de fyssta drittjad, som fraa, så skyllde di å strågs haltorra. Sin hållt di schaletten över kackelonen, te sist bårja frynserna å krylla si.» Vid tvättningen kunde man även fläta franserna, då blevo de också krusiga och vackra. De stärkades i svagt sockervatten för att erhålla tillräcklig styvhet.

Fransschaletterna blevo omoderna mot 1800-talets slut, medan silkedukar med franska Calais spetsar hastigt blevo populära och gingo under benämningen *Blonderschalett*.

Nu inträdde även en tid, då de fäderneärvda dräktsmyckena moderniserades, hakar, maljor och oppböjningsspännen jämte olika slags knappar förseddades med nålar och användes till broscher. Fig. 33, 34. Återstoden av dräkt-

Fig. 33. Silverhakar, som tillhört "spede-tröjan" jämte hårkedja.

Fig. 34. "Särkasöll" med nedhängande kettingar.

smyckena försåldes. Det berättas om en gammal kvinna i Veberöd, som under en lång följd av år tillhandlade sig allmogesilver i Torna och Bara, vilket såldes till guldsmederna i Lund. Här uppehöll hon sig flera dagar för att kommersa och hade även fått i uppdrag av kvinnorna själva att sälja eller byta bort deras silver. Gumman syntes vid dessa resor alltid iklädd sin gamla Tornadräkt och var vid affärernas uppgörelse ytterst »snackesam». Hon avled över 100 år gammal, men hade aldrig själv reda på sin ålder.

När kläderna syddes på köpstavis, begagnades även moderna broscher, som på 1870—80-talen voro av många olika slag. Trä-, ben- och stenkolsbroscher med tvenne händer, blommor och kransar var ett omtyckt motiv. Som fästmögåva användes emblemen tro, hopp och kärlek, etsade på förgyllt spegelglas, omgivet med en repslinga av guldtråd. Man pyntade sig gärna med hårarbeten såsom klockkedjor, ringar och broscher. Fig. 35, 36. Dessa förfärdigades av de olika familjemedlemmarnas avkammade hår. Varje år kom en vandrande dalkulla till gården för att stanna några dagar och utföra hårarbeten. I en skinnpåse förvarade hon verktygen, bl. a. ståltråd och strumpstickor. Var det en större beställning, tog hon emot det hoptovade håret för

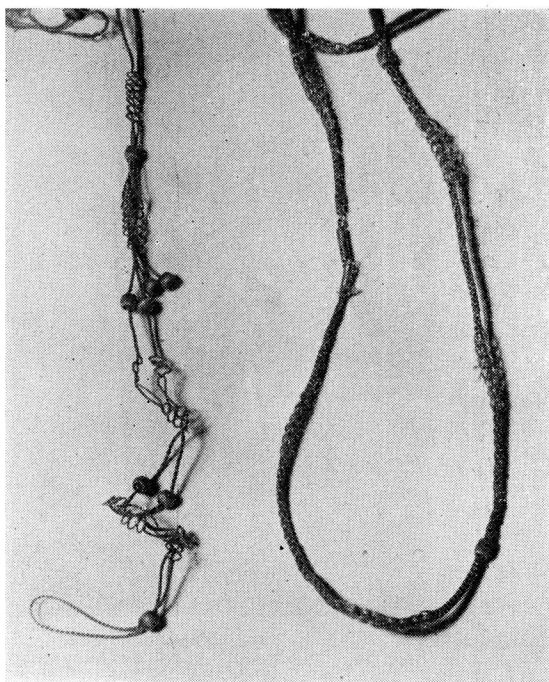

Fig. 35. Olika slag av hårlockkedjor.

Fig. 36. Ring från Hässleberga med två gula pärlblommor, gjord av dalkulla.

att efter en tid avlämna de färdiga arbetena. Såväl i Malmö som Lund voro dyl. hårkullor bosatta.

Att klä sig gillesklädd var mycket omständligt. Innan stassen togs på, skedde en grundlig tvagning. Hårflätningen ansågs som en viktig och tidsödande procedur, sedan man valt ut det grannaste »flättebåned». När håret på lördagskvällen eller söndagsmorgonen kammades, delades det i två delar, som var för sig omvirades med band, varefter dessa hårflätor rullades ihop och fästes i nacken. Håruppsättningen lämnades därefter orörd under hela veckan med undantag av framhåret, som slätades med dricka, stekflott eller sockervatten, det senare hårmedlet hade dock den olägenheten, att huvudet under sommartid ej lämnades i fred för flugorna. En sagesman har meddelat, »vi kämma voss aldri udan om sönderna, vi bara slätta håred framme ti. Ja hade stort hår, så ja motte flätta i fem lavar, så de lå över hela hoded.» Det uppkammade hårmodet ansågs äldst, omkr. 1830 övergicks till »hårskäl» mitt i pannan.

När det skulle bära åstad till gille, blev det stora tillrustningar för dem, som hörde till gilleslaget. »Ja kommer ihu», sade en kvinna, från Klågerup, f. 1850, »nårr di kom å bjöd te gille, så brute alltid vi glytta stå bag daren

å lys po. Hälsa så gott frå Tue Månsen å hans kvinja add Mathis Olsen å hans kvinja å alla barnen e välkomna å spisa midda. Ta kniva å madsker så många I har, fårr gilled ska räcka i dagarna tre.»

Förutom själva gillena fanns det andra tillfällen, då »kisteklärna» kommo på t. ex. vid stads- och marknadsresor. Man ståtade inte endast i fina kläder utan sökte också tillägna sig en förnäm gång. Det berättades, att då pigorna vandrade åstad till »Longa markad», bundo de strumpebanden i kors, »för att de skulle trippa».

Högtidskläderna förvarades i en vacker, målad ekkista, som i äldre tider betingade ett pris av 7 å 8 R:dr B:co. Kistorna placerades på ett par kistfötter för att förebygga den värsta fuktigheten, eftersom de ställdes i sommarstugan eller kistekammaren, där det ej fanns någon eldstad. »Ruhalm la vi alltid i bonnen po kistan, så ente klärna skolle mulna». En lavendelhäck eller åtminstone några stånd sådana saknades sällan utanför stugknuten, ty det var en given regel, att såväl lavendelknoppar som malörtskvastar skulle läggas mellan varje klädlager i kistan. Ett par kvistar lavendel ingick också i urtakåsten. Denna växt ansågs dessutom uppfriska luften i stugan samt brändes som rökelse. För att lavendeln skulle bibehålla sin doft och kraft, voro de gamla noga med, att den avskars tidigt på morgonen, innan blommorna öppnat sig.

VARDAGSDRÄKTEN

Kläderna foro illa vid det tunga utearbete, kvinnorna fingo utföra, t. ex. vid skötseln av kreaturen, vid arbetet i »tårramossen å i middinjakåran», när brännvinet mäskades, vid linbrytningen, »då stöved flö ikrinj ella ve toesäded», etc. Kvinnfolken behövde således ej vara särskilt »skittfäria» för att få kläderna förstörda.

Bland inomhussysslorna kunde det vara nog så påfrestande att timme efter timme stå i den stora öppna skorstenen och röra i grötgrytan, under det långa sotflagor dansade ned från skorstensväggarna. Då arbetsdagen därtill var lång, gick det ej så lätt fara skonsamt fram med kläderna. »Vi ste åpp nårr tocken gol (kl. 3) å i sänj kl. 11». Det fanns slarviga kvinnor, som fick följ. vitsord: »De va en möj-Sissa te tjarrinj, hon hade en fårrejere, som sto rätt ud, den va stiv åu möj».

Kvinnfolken voro sparsamma med klädesplaggen, det gick ej så fort som i våra dagar att kassera och skaffa nytt. Många gånger bestod dräktpersedlarna av gamla, ärvda och slitna plagg, som användes för vardagsbruk. »Ja va sparsam å vände min kjol tre gånga», sade en gammal husmanskvinna.

Vardagskläderna voro av grovt material för att stå emot de olika påfrestningarna. Skinnpälsarna hade en ovanlig styrka och voro omtyckta plagg, särskilt av de äldre, vilka buro dem året runt t. o. m. under röt månaden. (Se del I, sid. 16). »Mor var klädd i sin päls i över 40 år». »Boel fick päls å träskostövla, nårr hon gifte si, fårr hon skolle passa kräjen i mannesed», berättar en meddelare från Skabersjö. Den svarta pälsen uppfiffades då och då genom att svärtas och smörjas med tran.

Förr i tiden hade man alla upptänkliga förvaringsplatser för de få konstanter, som samlats, och sagesmannen talade om, »att där var en nabokvinna, som köpte en gammal päls på auktion för 50 öre. När hon sprättade upp den, hittades sedlar insydda i båda axelstyckena.»

Klädedräkten anpassades i många fall efter det arbete, som skulle utföras. »Nårr vi sto i middinjen ella spridde möj, hade vi en gammal ongerkjol

å ett slarved tårkle po hoed å platt barfött». Vardagskjolarna voro även de försedda med åueliv av vadmål eller annat enkelt stoff. Att de mångdubbla plaggen skulle vara hindrande vid arbetet framgår av följande yttrande: »Nårr ja kom ud å tjena, hade ja kjol me åueliv. Mor tytte ente ja ble färi fort nock å komma asta å molka, många gånga fick ja ligga me bode stobb å kjol, fårr nårr di hånjde ihopp gick de ente så rahänt å få de po. De va skönt, nårr de ble åuläjd å man fick tröja å kjol», tillade sagesmannen fr. Burlöv.

Till kjolana hörde »löslommor», som knäpptes på den undre kjolens framvåd och tjänade samma ändamål som en ficka. De kunde hava ansenliga dimensioner, »Mor snacka alltid om, add tjyvakonerna hade stora possa darr di samla tjyvagoss. Nårr di sad po hug i en bo, hade di en kråg i possen å dro ti si hela kaffetjela å stoppa nårr.»

Förklädena utgjordes av blågarnsväv eller hampelärft, således grova och slitstarka. När linsådden försiggick hade husmodern enl. gammal tradition iklätt sig det bästa vita förklädet för att få vackert lin. »Mor fjera alltid i vitt fårkle».

Skäktefallssärken, särskilt då den var ny, plågade sin bärare till följd av de vassa linrester, som sutto kvar i väven. Härom uttalar sig en 90-åring: »Sjättefallssärken va skarp, vi gnode den po vrången de varste vi konne, fårr å få skövorna åu». Överdelen var oftast fodrad med blågarnsväv, tjock och bastant. (Se del I, sid 12).

Sommartid gick kvinnfolken barärmade. Särken hade ej linning vid handleden utan var en vid, öppen trekvarts lång ärm. Under slätter och skörd användes ett enda plagg, höstasärken, man var barsärkad, som det kallades, och vid detta tillfälle begagnades en särskilt fint, utsydd läredssärk. Nerdelen tillrynkades opplöden i midjan med »två rader korsslingor, syda me krågetär över rynkorna». Ett vackert, konstvävt, rött ylleband, särkalisten, fig. 16, lyste upp och »bannrosan» vre di po ryddjen, nårr di arbeja, fårr den ente skolle ta fatt». Mången använde ett blårandigt blaggarnsförkläde under själva höstarbetet. Opplöden utstofferades på bästa sätt och »ve höstajillen jämförde töserna, vem som hade grannast ärmlin». »Vår pia hade alltid särk i lön å då fick hon osse ett par tal sytrå te särken». Kabbarp. »Bingärmor hade di po, nårr di hösta». Det var en särskild sorts långa lösärmar, vilka skulle skydda skinnet mot de skarpa avhuggna stråna.

Strumpor begagnades ej under den varma årstiden och ofta gingo såväl gamla som unga barfotade. Strumporna hade svart färg och stickades av naturfärgad ull. Ytterst sällan förekom det, att en kvinna var ägare till mer än 2 par strumpor. Ett slags strumpförfot av skinn brukades även och då gick man i bara strumpelästen. Detta beskrives sålunda: »Ingan hossorna

gick itu, syde vi ikring hela foden, så helen skulle begå si, skinged sattes opp om kanten. Di kallas lappahosser». Burlöv.

Ett annat slag var raggsockar, som stickades av gethår och användes, då marken var snötäckt, i stället för annan yttre fotbeklädnad.

Omkring 1880-talet blevo strumporna kulörta. Det fanns en omtyckt färg i blågredelint, som kallades hosseblåt, därjämte användes bredrandiga i svart och rött, rött och grått o. dyl. färgkombinationer. Till strumpor och vantar uppblandades ullen stundom till hälften med »hongahår», det ansågs varmare.

Huvudbonaden utgjordes av halvklutar, mindre klutar samt tårkle, mörkblå huvuddukar, knutna i nacken. (Se del I, sid. 26). De mindre klutarna voro ej på långt när så klädsamma och, »nårr kvinjan hade skaffad si halklud, tytte ente mannen om de udan sa ti na, kom ente me den lille kluden, fårr ja tar å laddjer den po hoggeblocken å hugger itu den». Burlöv.

Som förut nämnts brukades aldrig byxor. Först in på 1900-talet »fick töserna forsöga me böjser, men di slängde dämm», emedan de ansågos allt för obekväma till följd av särkens längd.

Fotbeklädnaden bestod av tunnslitna, lätta träskor eller lädertofflor, vilka man gick med på det fuktiga lergolvet. Träskorna svärtades med tjära och putsades en och annan gång. Vid gässlakten kokades gässens innanmäte, varav träskosmörja bereddades. Priset på träskorna var i mitten på 1800-talet 67 öre paret och fruntimmers bleckgjordar, som voro breda, betingade 4—8 öre paret.

När träskor beställdes, anlätades en »bra» träskoman. En meddelare talade om, att Anders Persson, i Åkarp var en känd och mycket skicklig träskoman för 60—70 år sedan. Hans träskor voro vida beryktade för sin goda passform, »de va så bra, så bra, mycket bättre än sko, eftersom de va särskilt hollade». På 1800-talet kostade ett par fruntimmerssskor kr. 1:50, det ansågs dyrt, men de voro som sagt prima. Anders Persson var så »överhörd» med arbete, varför träskorna fingo beställas flera månader, ja, ibland halvårsvis i förväg». I »Anners Persens» träskor lades fårskinnslappar och om bakstycket slogs sönder, som lätt hände barnen under lekar o. dyl., var man rent olycklig, för han ville inte göra fler». Ibland slogs spik i träskobottnarna för att styrka dem, men den, som hade sådana träskor på sig, vågade inte »strya kane», ty då fick han eller hon sina fiskar varma av kamraterna. Dyl. träskor satte repor i isen, som därvid förstördes. Träskorna skulle pliggas under i tide, vilket skedde med stora läderbitar. Detta gjorde drängarna på stället eller också husbonden själv åt familjemedlemmarna. »Nårr de snide i Februari å de frös rent ovardet å vi fick stå ve vagen å skylja klär, hade vi boss i träskona». Kabbarp.

En viktig detalj, som hörde till både högtids- och vardagsutrustningen, var

snusdosan. De gamla kvinnorna voro i äldre tider mycket begivna på att snusa och man hade för den skull flera snusdosor, enklare sådana av näver med bränd ornering för vardags-bruk. De finare små silver-, tenn- och mäsingsdosorna begagnades vid högtidstillfällen. Följ. uppgift förskriver sig från Brågarp: »Mor hade en dos i birån å en i kammaren, en i stersed å en i lomman».

Som bekant ingick olika klädespersedlar i tjänarnas löneförmåner. Störstpigan erhöll i Nevitshög 1860: 1 blå eller brun kjortel, 12 alnar blågarn, 5 alnar lärft, 1 förkläde, 1 mark hosseto, 1 par skor, för egen räkning utsäde, bestående av 1 kappa linfrö och 6 kappor potatis. »Vi tösor fick 1 vallmalkjortel, och 12 alna läred, 1 kappa hör såd, å de sålde vi å hadde te marknadspänga. Om lördakvällen, nårr rockatjarran va ude, fick vi sidda å sy skjortor te drängana.» Knästorp 1860.

Vid det gamla dräktskickets upphörande, då man började använda verken till vardagskläder, avlades den blå huvudduken och hemvävda schalletter komma i dess ställe. Sådana kläden försålles av kringvandrande kvinnor från Småland och Göinge m. fl. platser, vilka traskade från by till by och utbjödo sina vävalster till ett pris av 67 öre pr st. Så småningom började även de s. k. Väsens-förklädena komma i ropet och mera konstvävda sådana, vilka erhöles från andra orter och avyttrades på samma sätt eller genom inköp på marknader. Dessa användes till en början som söndagsförkläden och senare till vardagsbruk. Till grovgöromål utbyttes blågarnsväven under 1800-talets sista decennier mot säckväv, som vid denna tid fick en oerhörd spridning och användes för olika ändamål i arbetsdräkten. Väven inköptes ej, utan det var spannmålssäckar med sina otvättbara stämplor, vilka buros av kvinnorna i betfälten, vid mjölkning och husliga sysslor. Namnen A/B Br. Hagander, Hans Bengtsson, Lund, och 1:ma Libau Hvetekli lyste på långt håll. De senare voro frisäckar och således ej av samma goda kvalitet som spannmålssäckarna. Vidare användes de av männen på så sätt, att i säcken skars hål för armar och huvud, då den blev ett gott skydd vid såning av gödning, kalkning i ladugården etc. De mindre bemedlade sydde t. o. m. byxor, kjolar och kalsonger av den populära säckväven.

LIKDRÄKT OCH SVEPNING

Vid anträdandet av den sista färden var mycket att iakttaga angående den dödes klädsel. Det är med rörelse man konstaterar, huru strängt de gamla Baraboarna härvidlag höllo på fädernas sed och tro.

Framför allt skulle likklädseln i motsats till de första barnkläderna bestå av nytt och felfritt linne, m. a. o. endast det bästa och vackraste var gott nog åt den döde, då han eller hon skulle träda inför Vår Herre.

Det var bruk, att varje ordentlig människa redan i livstiden ordnade om sitt »joratøj» d. v. s. »joraskjorta» eller »jorasärk» och ögonkast, vilka skulle finnas tillgängliga, då timglaset var utrunnet. För äkta makar var det ofta den grant utsydda »brogemansskjortan» eller brudsärken och brudlakanen, som väl förvarades för detta ändamål.

I annat fall syddes »joraskjortan» fotsid och hade långa, vida ärmar, prydda med hålsöm eller spetskantade. En svart vadmalsremsa och i senare tider svart kantband knöts i en rosett om ärmarna vid handleden.

Vid besök hos en 90-årig man tog han från klädeskistan fram en obegagnad, lång skjorta under yttrandet: »Denne ska ja ha engång, nårr ja går ifrå ditta varslia. Ja har fåt den åu min mor, nårr ja va tjuge år. Hon har syt den å hon sa: Vårda n'a å ta väl vare po n'a å ta n'a ente po di!» Skjortan hade uppstående krage, denna såväl som ärmlinen voro spetskantade, axelstycken hade pryts med muscher och stickstyg samt ärmlinningar och bröstsprundet utsytt med »kråga».

Även andra klädesplagg kommo till användning vid likklädseln. Mången äldre kvinna stickade vita ullstrumpor, som lågo i beredskap. Från Hyby omtalas, att en gammal man hade sådana på sig i kistan omkr. 1860. En annan sagesman f. i Nevitshög 1844 berättade: »Mor hade bestämt, att hon skulle klädas i strumpor och underkjöl». I äldre tider voro de gifta kvinnorna iförda klut. Då en åbohustru från Knästorp låg på sitt yttersta, tillhöll hon dottern att tvätta kluten med orden: »Inte ska jag komma inför Vår Herre med en smutsig klut». »Klut hade de gamle på sig i kistan», omtalas från Kyrkheddinge.

Fig. 37. Gravfynd från Esarp. Lerkruka, 3 1/2 cm. hög, vacker och väl bibehållen. Fragment av flaska med grönaktigt glas och 4 cm. lång hals samt sax c:a 14 cm. lång.

En annan persedel, som hörde till likklädseln, var »skylelappen». Denna utgjordes av en vit linnebinda, vilken fästes på den nakna kroppen, på samma sätt som barnblöjan. Enl. vad en år 1844 född person i Burlöv berättat, var skylelappen »en firkänt bid, som las po bode kvinjor å manna». I överensstämmelse med gammal tro ansågs detta plagg vara det enda, människan hade att skylla sig med vid den yttersta domen, därav namnet.

Vi låta de gamla själva ta till orda angående likklädseln. »Många jimde bruasärken å brogemansskjortan te joratöj. Sin las itt lagen åuanpo, darr to vi holl te armana å stack di ijennom. Framte las vick å darr stofferas ud me svårta bån, så de ble timaglas. Darr benen sluta bant vi liasom en bannrosa. Sin ströddes me grönt, fårr de skolle friska åpp.» Heckeberga. »Nårr di va döa, las salmebåg onger hagan, säjs (öppen) po brysted, socka po benen å vanta po növana. Ditta tos bort, nårr di kläddes. Man la mirrtum å bussbom längs imen tjistan inje i.» Nevitshög. »Man köpte sockerduk och strök hela klädseln själv, ett veck mitt fram och ett i vardera sidan och så ett förhäng med veck och rynkad krage. Man sydde alltid själv dynorna.» Genarp.

Mor Elna fr. Knästorp, f. 1851, såg i sin barndom en gammal man, som kläddes i lakan, vilket veckades och fästes med knappnålar, men på så sätt att spetsen vände nedåt. Överst gjordes ett timglas av svarta band och litet längre ned på bröstet tvenne kors. Till sist sattes kvinnans klut (mindre sådan) på gubben. »Iblan dro di bode hossor å vanta po. Di skolle alltid ha läredsskjorta for Vår Harre va klädd i sånt». Skjortan borde alltid vara sydd och avsedd för den döde, i annat fall troddes han ej få ro i sin grav.

I övrigt beskrives likklädseln sålunda: »Över manfolken lades ett lakan,

som veckades. Framtill vid halsen öppnades på mittsömmen, hörnen vekos ut, så att det liknade en krage och ett svart band knöts om.» I en annan uppteckning heter det: »Den döde sveptes i lakan, som veks upp vid fötterna och sveptes runt omkring kroppen».

Avled en havande kvinna innan förlossningen, lades av försiktighetsskäl olika småbarnskläder hos modern i kistan. Dessutom nål, tråd och sax även som gnidesten och en flaska vatten till tvättning av barnets huvud. Fig. 37.

Om denna gamla sed förtäljer en kvinna fr. Burlöv, f. 1844, »Mör Arves taia om, add nårr di hänte barnamorskan ti na, dröjde de po tiden, injan hon kom. Så fort hon kom inj om daren, begärde hon vann å tvätta si i å så berätta hon, nårr vi kom te Burlöv tjårka, stämde hästana å dränjen va bryd, men då sa ja, hållt öjen å la mej gå åu å hon så då en skugge, som föllde etter hinje frå hästana å inj om tjårkeporten å så gick hon hänn te en grav å där fårrlöste hon en kvinjestackal. De va en sånn kvinja, som di hade glemd å läjd säjs å allt anned, som skolle te å bindla en glytt me i tjistan. Nårr barnamorskan hade skillt si ve de, fårrsvant hon.»

Fall hava inträffat, då liken icke sveptes utan lades i kistan i sina egna kläder, som t. ex. prästmannen i ämbetsdräkt.

Barn- och yngres likklädsel skilde sig avsevärt från de äldres. De förra »kläddes i sky», som det hette och beskrives sålunda: »Först lavades 3—4 lav tunt, skirt tyg oftast tyll av vit färg å di, som förmådde bättre, lade klart, blått ovanpå de vita. Av gullpapper klipptes stjärnor, som ströddes över.» »Många, som fingo se liket, glömde aldrig denna vackra syn med den lilla Guds ängeln svävande upp till himlen». Tottarp 1879. Barnklädseln kunde även utpyntas på annat sätt: »Efter midjan lades lakanet i täta bubblor och en blomma placerades i varje bubbla. Där var så tätt med blåa blommor». Tottarp.

Unga flickor kläddes oftast som brudar i myrtenkröna med eller utan slöja och blommor. En mör sade vid sitt enda barns död: »Tänk, nu har jag svept min lilla tös i min brudslöja». Tottarp.

Den andra likklädseln kallades »klä dem i säng», d. v. s. över likdräkten lades ett vitt täcke, vilket smyckades med blommor och grönt. Av papper klipptes rosenknoppar, vilka påklustrades mossor för att verka naturtrogna. Fröhusen utgjordes av sönderklippt, vit sytråd, vars ändar doppats i mjölkliker och gryn för att såmedelst fästas.

En flicka, som bortryckts i unga år av nervfeber, pryddes med trenne tygrosor i olika färg. Dessa placerades i rad efter varandra mitt på bröstet. Överst en röd ros och under denna fästes en pappersremsa, på vilken skrivits: »Sådan var du!» Därefter en vit ros, som bar inskriptionen, »sådan är du», och till sist den svarta rosen, under vilken lästes: »Sådan blir du!»

Ynglingar förseddes med en myrtenstinga i pannan och en blomsterbukett i höger hand. I de mindre välsituerades kistor beströddes vilobädden med buxbomskvistar eller andra slags gröna blad. Pappersblommor, klippta av kulört papper, hörde också till likklädseln.

En del äldre personer förberedde sig i tid på den långa resan. Det var ej ovanligt, att likkistan beställdes redan av sådana, som ännu voro i livet och »kistan stod färdig på loftet» att tagas i bruk, när timglasets var utrunnet. De enklaste voro hemgjorda och svärtade med kimrök. Andra beställdes i hemsocknen, pryddes med lister och den släta ytan beströddes med kolstoff. Priset varierade från 5—12 riksdaler, beroende på utförandet.

Ett allmänt bruk, som bottnar i en urgammal, vida spridd tro, bestod i, att den döde skulle ha något med sig på den sista färden, vare sig någon slags vägkost eller andra ting, som han i livstiden varit fäst vid. De efterlevande trodde genom detta förfaringssätt hindra den avlidne »att gå igen». Nutida gravöppningar bekräftar också detta bruk. Brännvinsflaskan utgjorde en vanlig företeelse, vidare lades till den döde hans snusdosa, tobakspung etc. Det berättas fr. Nevitshög, att, då en åldrig man avled, och liket kläddes, lade hustrun en skjorta under varje arm, en under huvudet och till sist en över bröstet, »fårr han skolle ha te ombytte me si».

I detta sammanhang kan omnämnas, att det fanns olika medel för de efterlevande att skydda sig mot gengångare. »Min gamla mor talte om, att de va en kvinga i Ginnarp, som la en hel strud mä malda korngryn i mannens tjista. De va mo'tro meed varre å plocka åpp dåmm, nårr di va malda», tillade hon. Vanligast var dock att strö ut några nävar linfrö, då trodde man sig säkrad för, att den döde ej skulle gå igen.

Oftast anlätades någon händig person att klä liken och i flera socknar var barnmorskan liksveperska och t. o. m. traktören ansågs väl förfaren häri.

Else Larsson, från Vallby, f. 1810, vars bild återfinnes i del I, pl. 1, var häradsboarnas kunniga hjälp med att sätta upp klutar och flitigt anlätad för brudklädslar, där hon med smak och skicklighet gjorde den konstfulla brudflätningen. Vad var då naturligare än, att hon även skulle tagas i anspråk med hemmens dekorering vid begravningshögtiderna. Här kan utan överdrift sägas, att Else Larsson fyllt en uppgift genom att ytterligare markera den vackra, gamla seden med en särskild utsmyckning av sorgehuset, som länge kommer att leva i tacksamma Barabors minne. Många personer ha givit ett samstämmigt vittnesbörd om, att en av henne till sorgehögtid klädd stuga aldrig förglömdes. Else Larsson var känd långt in i Torna för sin förmåga att skapa stämning och högtid kring den dödes sista avfärd från hemmet.

UTDRAG UR BOUPPTECKNINGSPROTOKOLL

1) Tågarp, 1837, bondehustru: »4 svarta kjolar, 10 d:o blå, 5 d:o gröna, 1 röd päls»; Gullåkra, 1839, rusthållarehustru i Wesum, dotter Mätta gift med skattehemmansägaren Bengt Mårtensson: »9 blå kjortlar, 1 d:o grön, 2 d:o svarta»; Skabersjö, 1853, rusthållarehustru: »10 blå skjört, 2 svarta femskafts d:o, 1 grönt d:o, 1 pälskjortel»; Arlövshusen, 1857, änka: »7 blå kjortlar, 1 grön d:o, 2 svarta d:o, 1 päls»; Lomma, 1858, åbohustru: »7 blå kjortlar, 1 grön d:o, 2 svarta d:o».

2) Alberta, 1791, rusthållarehustru: 1 grön kjortel med 4 par silfvermaljor, 1 blå d:o, 1 blå d:o utan maljor, 1 grön d:o, 3 svarta d:o»; St. Uppåkra, 1807, åbohustru: »4 svarta skiört, 3 blå filtkjortlar, 2 blå wallmarskjortlar, 1 grön d:o, 1 skinnkjortel med kulört öfwerlif».

3) Wesum, 1844, åbohustru: »1 blå kjortel, 2 svarta d:o, 1 pels»; Wismarlöf, 1852, rusthållarehustru: »4 blå kjortlar, 1 svart d:o»; Winninge, 1856, änka: 2 svarta skjört, 3 blå d:o»; Bjereshög, 1857, rusthållareänka: »1 röd pels, 5 blå skjört, 1 svart d:o»; Lomma, 1863, änka: »5 blå wallmarsskjört, 2 svarta d:o»; Kabbarp, 1864, åbohustru: »2 svarta skjört, 5 blå d:o»; Esarp, 1865, hustru: »1 svart kjortel, 2 blå d:o».

4) Kyrkheddinge, 1837, åbohustru: »1 ljusblå kjortel»; Lyngby, 1839, åbohustru: »1 ljusblå kjortel»; Hemmestorp, 1839, hustru: »1 ljusblå kjortel»; Kyrkheddinge, 1842, torparehustru: »1 ljusblå kjortel»; Skabersjö, 1851, änka: »1 ljusblå kjortel»; Kyrkheddinge, 1858, hustru: »1 ljusblå wallmarskjortel».

5) Hyby, 1741: »1 violett wallmarsskjört»; Winningetorp, 1765: »1 Fiolett wallmarskjört»; Värby, 1777: »1 violett fyrsölfwatt skiört».

6) Svinarp, 1738: »1 brun klädeskjortel»; Tejarp, 1778: »1 brun kjortel»; Akarp 1791: »1 brun wallmarskjortel med sidentygsöfwerlif»; Mossheddinge, 1821: 2 bruna skjört».

7) Hemmestorp, 1737, nämndemanshustru: »1 rödt klädes skiört med öfwerlif af tripp med 4 par silfwer maljor»; Skabersjö, 1746: »1 rödt wallmarsskiört»; Skabersjö, 1746: »1 luden skinpels med rödt kläde ned omkring»; Hyby, 1766, åbohustru: »1 röd wallmarskjortel»; Bökesåkra, 1766, rusthållarehustru: »1 röd wallmarskjortel»; Genarp, 1783: »1 högröd filtkjortel»; Bara, 1801: »1 rödt wallmars skjört»; Brågarp, 1821: »1 röd kjortel»; Kabbarp, 1835: »1 röd pels med öfwerlif»; Winstorp, 1835: »1 röd kjortel»; Kabbarp, 1835: »1 röd pels»; Lyngby, 1844: »1 röd skinnkjortel»; Råbergsslätt, 1851: »1 röd pels»; Lyngby, 1856: »1 röd pels»; Bjereshög, 1857: »1 röd pels».

8) Hemmestorps by, 1737: »1 röd klädeströja med spänne uti»; Bara, 1738: »1 röd wallmars tröja»; Tägerup, 1740: »1 röd kiersens klädes tröja»; Burlöv, 1740: »1 röd tröja af wallmar»; Hyby, 1741: »1 röd wallmars tröja»; Skabersjö, 1746: »1 röd reggartröja»; Winningetorp, 1765: »1 röd wallmars tröja»; Bökesåkra, 1766: »1 röd klädes tröja»; Hyby, 1766: »1 röd wallmars tröja»; Tjustorp, 1774: »1 röd firsollad tröja»; Värby, 1777: »1 röd wallmars tröja»; Tejarp, 1778: »1 röd tröja»; Sunnanå, 1799: »1 röd wallmars tröja»; Brågarp, 1821: »1 röd tröja»; Mossheddinge, 1821: »1 röd klädes tröja»; Flackarp, 1825: »1 röd tröja»; Skabersjö, 1836: »1 högröd yttertröja»; Winninge, 1856: »1 röd tröja».

⁹⁾ Skabersjö, 1746: »1 röd spete tröja»; Skabersjö, 1757: »1 röd spete tröja»; Skabersjö, 1757: »1 röd wallmars tröja med spetärm»; Tjustorp, 1820: »1 röd knötte tröja»; Skabersjö, 1826: »1 röd spöte tröja med häktor»; Bjäreshög, 1826: »1 röd spete tröja»; Tågarp, 1837: »1 röd sticke tröja»; Hemmestorp, 1839: »1 högröd spete tröja».

¹⁰⁾ Mölleberga, 1746: »1 svart kåpa»; Torreberga by, 1752: »1 gl. svart klädeskåpa»; Örup, 1830: »1 klädes kåpa med silfwer häktor uti, 1 kolt»; Gullåkra, 1830, »1 blå wallmars kappa»; Hjerup, 1835: »1 blå kolt, 1 grå d:o»; Skabersjö, 1836: »1 blå wallmars kolt»; Gullåkra, 1839: »1 kappa med hector»; Hjerup, 1839: »1 kappa med silfwer hakar uti»; Kyrkheddinge, 1842: »1 blå kålt»; Åkarp, 1844: »1 blå kappa af wallmar»; Knästorp, 1844: »1 blå wallmars kappa»; Winstorp, 1856: »1 blå wallmars kappa».

¹¹⁾ Tjustorp, 1744: »1 svart tärnings förkläde, 1 grönt raskes d:o, 1 blått d:o, 1 wijt skiärduks d:o; Nevitshög, 1770: »3 blå regarnsförkläde»; Sunnanå, 1799: »1 svart satins förkläde, 1 d:o rask, 1 grönt d:o, 1 blått d:o»; Hjerup, 1806: »1 blårandigt förkläde, 1 svart satin d:o, 1 witt lerfts d:o»; Kyrkheddinge, 1837: »1 svart förkläde, 1 blått d:o, 4 rödrandiga d:o»; Hesseberga, 1845: »3 blårandiga förkläde, 1 rödrandigt d:o, 1 svart silke d:o»; Wismarlöf, 1851: »7 yllna förkläde, 3 linna d:o».

¹²⁾ Bara Nyhus, 1742: »2 st. gl. halfklutar af hålländskt hampelärft, 1 st. helklut af skänskt lärft, 1 st. Hållands hampelärft öfwerkläde med 3 alnar spetsar ikring»; Hyby, 1747: »1 lerfts hel klut med knippling, 1 d:o med breda spetsar, 1 d:o med något bredare spetsar, 1 d:o med dubbla spetsar för ändarna, 1 d:o med spetsar och synad»; Winnige, 1765: »3 lerfts half klutar, 2 band klutar med spetsar, 1 skierduks hufwud kläde, 1 d:o af klåster lerft, 1 lerfts hyekläde»; Värby, 1867: »2 hyeklä»; Nordanå, 1824: »9 klutar, 1 hyekläde»; Knästorp, 1844: »4 klutar, 1 hyekläde»; Lomma, 1853: »5 blå hufwudkläde, 7 klutar, 1 hyekläde».

DE OLIKA DRÄKTPLAGGENS MATERIAL ENLIGT BOUPPTECKNINGARNA MED BOUTREDNINGSMÄNNENS STAVSÄTT.

<i>Kjol:</i>	<i>Överliv:</i>	<i>Tröja:</i>	<i>Förkläde:</i>
Kläde,	Procat el.	Kläde,	Rask,
Wallmar,	präkat,	stampe wallmar,	sv. damask,
pärse wallmar,	plys,	filt,	sv. sertin,
filt,	flöjel,	firsollat,	reggarn,
fyrsoölfvat,	alskets,	reggarn,	verken,
damaskes,	sartin,	sartzes,	saxeni,
rask,	tripp,	cattins,	skierduk,
camelott,	callminnick,	casses.	etamines,
sarsser,	camelott,		lenong,
sartin,	bombesin,		shirting,
verken,	atlas,		moll,
skinn.	lampage,		nettelduk,
	kläde,		kammarduk,
	wallmar,		sockerduk,
	firskaf,		slessings lärft,
	femskaf.		klåster lärft,
			hemvävt lärft,
			blaggarn,
			skäktefall.

ORDFÖRKLARING

Begåvning = trolovningsgåva

ble = blöja

bo = handelsbod

brogeman = brudgum

bröjde = bryggde

bån = band

Dåning = svimming

Ellas = eljest

Fjera = draga ett streck i jorden med foten för att markera, huru långt sädeskornen falla vid såning för hand.

fra = fradga, skumma

fårrejere = framdelen på kjorteln

fästningaring = trolovningsring

Gardinety = tunt mönstrat tyg

guda ud = utstyra

gomora hua = dopmössa, gåva av gudmodern

gåvesilver = silver, som bruden erhållit i brudgåva av brudgummen och föräldrarna

Holade = urhålkade

hör = lin

Joraskjorta = skjorta, vari den döde kläddes

jorasärk = linne, vari den döde kläddes

joratöj = tyg, tillhörande likklädseln

Knäppa = kjortel

kristnahua = dopmössa

kristnaposse = doppåse

Kristnatöjed = dopkläderna

krågetär = kråkspark

kråg = tagg

kulingavär = regnväder m. störtskurar

kättinj = kedja av silver

Lycka = bandögla, rosett

Manschefter = manschetter

mannesed = fähuset

middingakårra = gödselstad

mirtum = myrten

Nabokvinga = grannkvinna

Oppböjningsspänne = stora runda spännen med överbyggnad av silverplåt i blomform

Ravknapp = silverknapp m. bärnstensinfattn.

rockatjarra = spinnrock

rosor = bandrosetter

Silketårkle = silkeduk

sko = bältesko, tillh. brudbältet

sloimmatös = liten flicka iklädd slomm

stubb = ett slags underkjol

striglakors = förg. silverkors tillh. bruddräkten

ståva = silverstop

svev = svep

särkasöll = halslås av silver

Tjyvakona = tjuvaktig kvinna

toesäde = tvättsäte

tårkle = kläde.

Förklaring å övriga dialektord återfinnes i del I.

FÖRTECKNING ÖVER ÄGARNA TILL DET AVBIL- DADE DRÄKTMATERIALET

1. a o. b. Barnskjorta. Ägare: *Författaren*.
2. Barntröja tillhört Hanna Jöns Bengtsson, Hjärap. Äg.: *Förf.*
3. o. 4. Porträtt. Äg.: *Förf.*
5. Kristnapåse fr. Hans Jöns, Tottarp. Äg.: *Förf.*
6. Kristnapåse fr. Ola Nilsson, L:a Uppåkra. Äg.: *Förf.*
7. o. 8. Dopdräkt. Äg.: *Förf.*
9. Specieriksdaler. Äg.: *Förf.*
10. Dopmössor. Äg.: *Förf.*
11. Näsduk fr. Ola Nilsson, L:a Uppåkra. Äg.: *Förf.*
12. »Silkela». Äg.: *Förf.*
13. Förningsduk. Äg.: *Förf.*
14. o. 15. Porträtt tillh. Anna Ask, Åkarp. Äg.: *Förf.*
16. Förklädesband. Äg.: *Förf.*
17. Porträtt. Äg.: *Karl Akesson, Nevitshög.*
18. D:o. Äg.: *Bara härads hembygdsmuseum.*
19. D:o. Äg.: *Förf.*
20. D:o. Äg.: *Bara härads hembygdsmuseum.*
21. D:o. Äg.: *Bara härads hembygdsmuseum.*
- 22, 23 o. 24. Porträtt. Äg.: *Förf.*
25. Nattvardströja. Äg.: *Förf.*
26. o. 27. Sörjande fr. Torna. Äg.: *Förf.*
28. Sorgmanschett. Äg.: *Förf.*
29. Kvinna fr. Knästorp. Äg.: *Förf.*
30. Halsboll tillh. Ola Nilsson, L:a Uppåkra. Äg.: *Förf.*
31. »Ongeärm». Äg.: *Förf.*
32. Krage. Äg.: *Förf.*
33. o. 34. Porträtt tillh. Ask, Åkarp. Äg.: *Förf.*
35. Härklockkedjor. Äg.: *Gottfrid Pettersson, f. d. Esarps säteri.*
36. Ring. Äg.: *Per Andersson, Hässleberga.*
37. Gravfynd. Äg.: *Gottfrid Pettersson, Esarps säteri.*
38. Torgdag i Lund. Äg.: *Bara härads hembygdsmuseum.*

Fig. 29. Kvinna från Knästorp efter O. Wallgren. 1795—1857.

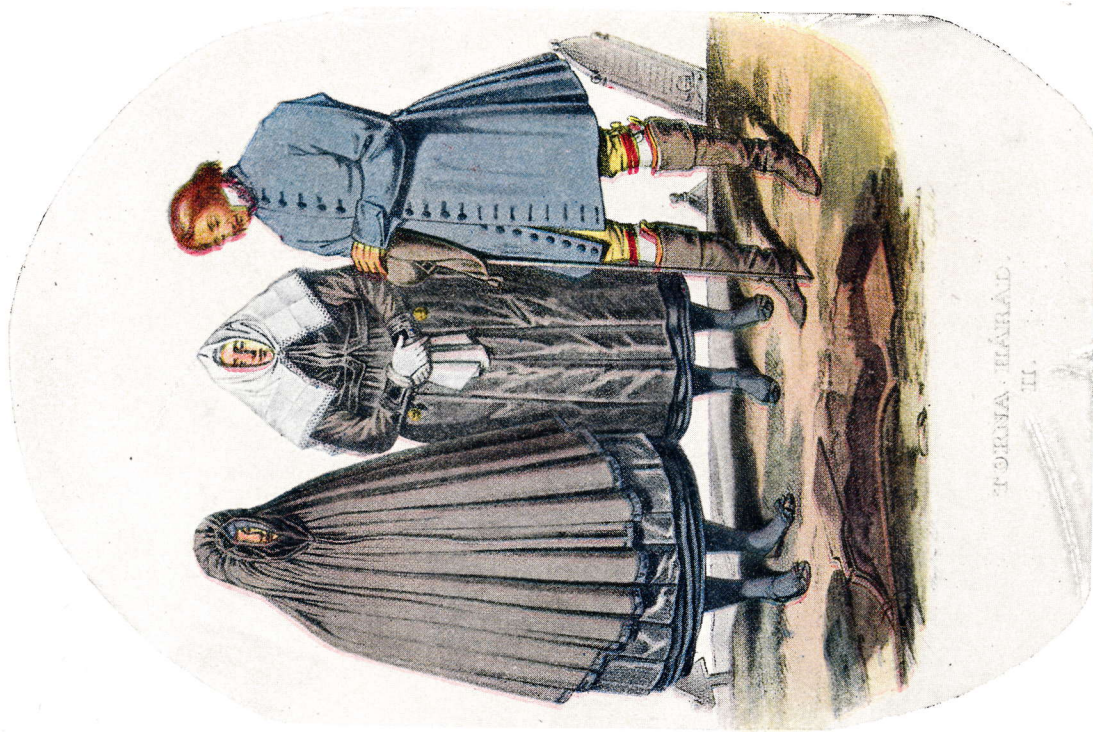

Fig. 26. Sorgklädd kvinna iförd kåve.

Fig. 27. Sörjande kvinna klädd i hyekläde. Från Torna härad efter Forssell.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
FÖRORD	3
INLEDNING	5
BARNDRÄKTEN.....	9
Småbarnskläder.....	9
Dopdräkten.....	12
Konfirmationsdräkten	18
BRUDDRÄKTEN	21
KYRKDRÄKTEN	27
Nattvardsdräkten	33
Sorgdräkten	34
GILLESDRÄKTEN.....	36
VARDAGSDRÄKTEN.....	46
LIKDRÄKT OCH SVEPNING ..	50
UTDRAG UR BOUPPTECKNINGSPROTOKOLL.....	54
DRÄKTPLAGGENS MATERIAL	55
ORDFÖRKLARING	56
FÖRTECKNING ÖVER ÄGARNA TILL DET AVBILDADE DRÄKTMATERIALET	57

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING

utgivna av

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENING

- 1 (1923). TEXTIL ALLMOGESLÖJD
av Henriette Coyet
- 2 (1924). BERÄTTELSE OM BARA HÄRAD 1775
författad av Prosten NICLAS OLOF LÖNQVIST, med efterskrift
och anmärkningar utgiven av *Gunnar Carlquist*
- 3 (1925). FOLKDIKTNING FRÅN BARA HÄRAD
insamlad av *Per Andersson* och *Ingemar Ingers*
- 4 (1926). BURLÖVS ÖRTAGÅRD
av Henriette Coyet
- 5 (1927). FORNLÄMNINGAR OCH FYND FRÅN
FÖRHISTORISK TID I BARA HÄRAD
av Bengt Engström
- 6 (1928). BYALAGEN I BARA HÄRAD
av Bengt Engström
- 7 (1929). GAMLA GÅRDAR OCH HUS I BARA
HÄRAD. I
- 8 (1930). GAMLA GÅRDAR OCH HUS I BARA
HÄRAD. II
av Ingemar Ingers och Albert Nilsson
- 9 (1932). BESKRIFNING ÖFWER LOMMA SOCKEN
ÅR 1828 OCH LOMMA KYRKA ÅR 1830
författad av J. FALCK, utgiven av *Alb. Ahlert* och *Tage
de la Motte*
- 10 (1934). DET GAMLA DRÄKTSKICKET I BARA
HÄRAD. I
av Signe Forsberg